

**Opettajan katseen käyttäytyminen leikkitoiminnan
aikana alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä**
Carita Lindén

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Artikkelimuotoinen
Kevätlukukausi 2024
Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lindén, Carita. 2024. Opettajan katseen käyttäytyminen leikkitoiminnan aikana alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. 34 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen opettajan katseen käyttäytymisestä leikkitoiminnan aikana. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella opettajien visuaalista katsetta silmänliikeaineiston kautta, ja kerätä tietoa opettajien antamista selittävästä tekijöistä heidän silmänliikkeilleen leikkitoiminta tilanteessa alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Vastaavaa tutkimusta ei ole aiemmin toteutettu kansallisesti tai kansainvälisesti varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin syksyllä 2021 osana Herkin Silmin -tutkimushanketta. Tutkimukseen osallistui kolme varhaiskasvatuksen opettajaa, sekä leikkitoiminnassa mukana olleet lapset. Tutkimus noudatti monimenetelmällistä tutkimustraditiota, jossa laadullisia sekä määrällisiä lähestymistapoja käyttäen analysoitiin ja yhdisteltiin tuloksia ja tehtiin johtopäätöksiä (Puusa ym., 2020). Silmänliikettä mittaavan kameran avulla saatiin tietoa siitä, mihin opettajan katse kohdentuu ja millaiset tekijät kiinnittävät tutkittavan katseen huomion ja käynnistivät vuorovaikutustilanteen. Silmänliikeaineisto koodattiin Tobii Pro Lab -ohjelmalla ja analysoitiin määrällisesti. Laadulliselle haastatteluaineistolle toteutettiin sisällönanalyysi.

Silmänliikeaineiston pohjalta todettiin, että opettajat kiinnittivät visuaalisen katseensa tasaisesti leikkitoiminnassa mukana olevien lasten kesken. Laadullisen aineiston teemoittelun pohjalta löydettiin neljä selittävää tekijää opettajien katseen käyttäytymiselle: turvallisuus ja ennakointi, pedagoginen sensitiivisyys ja vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen sekä opetus oppiminen.

Asiasanat: varhaiskasvatus, katseen käyttäytyminen, vuorovaikutus, visuaalinen katse

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka.....	5
1.2 Sensitiivinen vuorovaikutus ja jaettu läsnäolo kasvattajan ja lapsen välillä 9	
1.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	13
2 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	15
2.1 Tutkimuskonteksti.....	15
2.2 Tutkimukseen osallistujat & tutkimusaineisto	16
2.3 Tutkimusaineiston keruu.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2.4 Aineiston analyysi	20
2.5 Eettiset ratkaisut.....	23
3 TULOKSET.....	26
3.1 Opettajan katseen kiinnittyminen leikkitoiminnan aikana	26
3.2 Opettajien toiminnan ja katsekäyttäytymisen selittäviä tekijöitä leikkitoiminnassa	28
4 POHDINTA.....	31
LÄHTEET	34
LIITTEET.....	43

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus kasvaa tasaisesti vuosi vuodelta (Opetushallitus, 2018; Tilastokeskus, 2022, Tuononen, 2021). Alle kolmevuotiaista lapsista 40 % on varhaiskasvatuksessa (Tilastokeskus, 2022). Siitä huolimatta alle kolmivuotiaiden lasten pedagogiikka, tutkimus sekä kehittäminen ovat olleet vähäisen kiinnostuksen kohteena (Rayna & Laevers, 2011). Varhaiskasvatustieteen tutkimuksissa on tuotu esille aukko alle kolmivuotiaiden tutkimuksissa, sillä tietoa siitä kuinka opettajat osallistuvat vuorovaikutukseen on hyvin vähän (Os, 2019). Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta tapahtuu lasten ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa (Koivula ym., 2022; Opetushallitus, 2022), ja siihen vaikuttavat erityisesti yksilökohtaiset tekijät, kuten opettajan pedagoginen osaaminen (Ranta ym., 2021). Vuorovaikutus nähdään yhtenä varhaiskasvatuksen laadun prosessitekijänä ja toiminnan perustana (Vlasov ym., 2018). Opettajan visuaalista katsetta seuraamalla voidaankin saada merkittävää tietoa vuorovaikutuksen laadusta sekä vastavuoroisuudesta.

Katseen tarkasteluun kohdistunut tutkimus on varhaiskasvatuksen kontekstissa verrattain uusi tutkimusalue, vaikka katsekontaktin merkitys osana vuorovaikutusta on tunnustettu monissa tutkimuksissa (Goldberg ym. 2021; Kleberg ym., 2021; Rytterstöröm ym., 2019). Tutkimuksen konteksti antaa uuden avauksen alle kolmevuotiaiden lasten ja opettajan välisen pedagogisen vuorovaikutuksen tarkastelulle. Tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään opettajien visuaalisen katseen tarkastelun avulla heidän katseen käyttäytymistään leikkitoiminnan aikana ja löytämään pedagogisia perusteluita opettajien silmänliikkeille.

1.1 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Valtakunnalliset asiakirjat ohjaavat varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuksen pedagogiikka (Opetushallitus, 2022). Nämä asettavat määräyksiä varhaiskasvatuksen toiminnalle, jotka koskettavat niin lapsen etua kuin varhaiskasvatuksen laadukasta toteutumistakin (Karila, 2012; Kronqvist, 2017; Sylva ym., 2004). Varhaiskasvatus -käsitteen synty on lähtöisin 1970-luvulta, jolloin päivähoiton -käsite sai väistyä (Alila ym., 2014). Siitä lähtien yhteiskunnallinen näkemys varhaislapsuudesta on muuttunut radikaalisti tutkimusten myötä (Ranta ym. 2021; Rayna & Laevers, 2011). Merkittävä muutos tapahtui vuonna 2013, kun varhaiskasvatus liitettiin osaksi opetusministeriön hallinnonalaan (Alila ym., 2014), jolloin myös terminologia sen ympärillä vakiintui.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Opetushallitus, 2022, s. 10).

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Kangas ym., 2021). Käsite on moniulotteinen, se pitää sisällään sekä yhteiskunnalliset arvot että käsitykset lapsuudesta, toimintakulttuurista, oppimisympäristöistä ja käytännön työstä (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka perustuu tasa-arvoisuuden, osallisuuden, sensitiivisten suhteiden sekä vapauden ja yhteenkuuluvuuden ympärille (Kangas ym., 2021). Suomessa varhaiskasvatuksen lähtökohdiksi on nostettu inklusiivisuus ja sosiaalisesti oikeudenmukainen kasvatus (Hermanfors, 2017), jossa jokainen lapsi saa kehittyä, oppia ja toimia omana yksilöllisenä itsenään ja ryhmän jäsenenä (Opetushallitus, 2022). Edellytyksenä inklusiivisuuden toteutumiselle on varhaiskasvatuksen henkilöstön korkeatasoinen pedagoginen osaaminen ja toiminta (Kronqvist, 2017).

Alle kolmevuotiaiden lasten kasvatusta ja hoitoa on kuulunut pitkälti perheille itselleen 1980-luvulle asti (Knauf, 2020). Vuonna 1990 varhaiskasvatuksesta tuli myös alle kolmevuotiaiden lasten subjektiivinen oikeus. Varhaiskasvatukseen on

kohdistunut runsaasti poliittista huomiota OECD-maissa viime vuosikymmeninä keskittyen alle kolmevuotiaisiin lapsiin: Maat ovat yhä yksimielisempiä laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeydestä (OECD, 2017). Institutionaalinen varhaiskasvatus ulottuu Suomessa suurimpaan osaan pienistäkin lapsista; varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten osuus ikäluokittain alle kolmevuotiaiden kohdalla oli noin 74 % (Opetushallinnon tilastopalvelu, 2022, taulukko 1).

Taulukko 1

Varhaiskasvatuksessa olevien lasten lukumäärä ja osallistumisaste ikäryhmien mukaan Suomessa vuonna 2022

Ikä	lasten lukumäärä	%- osallistumisaste
0	459	0.0
1	21 027	42.2
2	34 854	74.1
3	40 053	86.1
	= 96 393	
Yhteensä 1-6-vuotiaat	228 699	74.7

Huom. % = osuudet laskettu vertailukohtana varhaiskasvatuksessa olevien lasten lukumäärään. Taulukko on muokattu Opetushallinnon tilastopalvelu (2022) visualisointia mukaillen.

Varhaiskasvatuksen osallistumisasteen kasvu vahvistaa tarvetta myös pienten lasten pedagogiikan tutkimukselle (Rutanen & Hännikäinen, 2020). Omien vanhempien lisäksi päiväkotien kasvattajat ovat lasten elämässä aikuisia, joiden kanssa lapset ovat päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja joiden kanssa he muodostavat tiiviitä ja tärkeitä suhteita (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Vygotsky, 1978). Vuorovaikutus onkin keskeinen alue opettajien pedagogisessa asiantuntijuudessa (Ukkonen-Mikkola & Fonsén, 2018). Useat tutkimukset ovat pyrkineet kuvaamaan keskeisiä vuorovaikutuksellisia lasten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä edistäviä tekijöitä varhaiskasvatuksessa (Buysse ym., 2003; Guedes ym., 2020; Thomason & La Paro, 2009). Kyseisissä tutkimuksissa tuodaan usein esille vuorovaikutuksen laatu. Tämänhetkisen käsityksen mukaan

varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavat tekijät välittyvät tietoisien toiminnan laatuun, kuten lämpimään vuorovaikutukseen (Pianta ym., 2008) tai hyvään pedagogiikkaan (Sylva ym., 2004).

Konstruktivistinen oppimiskäsitys. Opettajan näkemys kasvatuksesta, lapsesta ja oppimisesta vaikuttaa luonnollisesti tapaan, miten hän työskentelee lasten kanssa ja miten hän näkee lasten oppivan (Koivula ym., 2022, Kronqvist, 2017). Suomessa varhaiskasvatuksen pedagogiikka rakentuu pitkälti sosiokonstruktivistisen oppimiskäsityksen ympärille, mikä korostaa sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä yksilön ajattelutaitojen kehittymiselle ja oppimiselle (Vygotsky, 1978; Rogoff, 2008). Tässä tutkimuksessa painottuikin konstruktivistinen teoria, jossa opettajan nähdään rakentavan itse omaa oppimistaan (Kronqvist, 2017). Todellisuutta pyritään tulkitsemaan, havaitsemaan, ymmärtämään ja sen todetaan muovautuvan jatkuvasti (Dewey, 1957; Mead, 1962).

Oppimiskäsitys tukee nykypäivän käsitystä opettajan roolista yhdessä toimijana ja lapsen tukijana (Brotherus & Kangas, 2018). Varhaiskasvatuksessa opettajan tärkeä tehtävä on tukea pienten lasten yhteisöllisyyttä. Lapsen tuntiessa olonsa turvalliseksi omassa lapsiryhmässä, hän suhtautuu leikkeihin, tehtäviin, oppimiseen ja itseensä luottavaisesti (Brotherus & Kangas, 2018). Toimintakulttuuri heijastaa yhteisön vuorovaikutusta ja tapaa toimia; myös opettajat vaikuttavat toimintakulttuuriin ja sitä kautta he välittävät käsityksiään leikistä ja sen merkityksellisyydestä lapsille (Helin ym., 2018; Opetushallitus, 2022). Tämä ajattelutapa tukee tutkimuksen lähestymistapaa tarkasteltaessa tutkittavien omaa pohdintaa toiminnastaan refleктоivassa haastattelussa.

Leikki pedagogisena toimintona. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan opettajan visuaalista katsetta leikin aikana. Leikkiä on kuvattu käytännönläheiseksi toiminnaksi, joka yhdistää lapsen ulkoisen ja sisäisen kokemusmaailman sekä menneen ja tulevan (Helenius ym., 2017). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) leikki määritellään osaksi monipuolista pedagogista toimintaa, jossa yhdistyvät yhdessä tekeminen, innostus ja omien taitojen

haastaminen. Vygotsky (1978) pitää leikkiä lapsen kehityksen lähteenä, luontaisena tapana toimia sekä johtavana toiminnan muotona. Hän tarkastelee leikkiä mahdollisuutena, joka tarjoaa lapselle kontekstin sosiaalisesti tuetulle oppimiselle. Tätä hän kutsuu lähikehityksen vyöhykkeeksi, jossa lapsi toimii tiedollisen toiminnan tasolla kasvattajan tuen avulla; Opetuksen tuleekin suuntautua lähikehityksen vyöhykkeelle, jotta lapsella on mahdollisuus oppia uusia taitoja.

Leikin merkitys tunnustetaan tärkeäksi osaksi lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen tukemista; Lapset nähdään aktiivisina toimijoina, jolloin leikki saa näkyä ja kuulua (Brotherus & Kangas, 2018; Helin ym., 2018; Opetushallitus, 2022). Lapsilla on myös oikeus leikkiin, yhdessä tekemiseen ja leikin tuottamaan iloon (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991), sillä oppimista tapahtuu myös ympäristöä havainnoidessa sekä muiden toimintaa jäljitellessä. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) nostetaan myös esille lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä pysyvien vuorovaikutussuhteiden merkitys lapsen ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Tässä tutkimuksessa leikkitoiminta oli lasten mielenkiinnonkohteista rakennettu kokonaisuus, joka yhdisteli sekä ohjattua – että omaehtoista leikkiä.

Omaehtoisen leikin on tutkittu lisäävän lasten vaikuttamismahdollisuuksia ja parantavan keskittymistä itse leikkiin (Kalliala 2012). Lasten osallisuuden on myös tutkittu olevan korkeimmillaan juuri leikkitoiminnassa (Bae, 2009). Leikkitoiminnan on todettu myös yhdistävän lapsia, missä he jakavat tietoisuuden, kognitiot ja mielikuvituksen tasot. Lasten leikillisyyttä välittyy sanojen, äänien, eleiden, katseen, asennon, rytmin ja liikkeen kautta aikuisille ja vertaisille (Alcock, 2010). Viimeaikaisissa tutkimuksissa (Aras, 2016) on noussut esille se, että vaikka opettajien osallistuminen on lisääntynyt leikissä, osallistumisen laatu vaihtelee: Opettajat osallistuvat usein leikkiin vasta, kun leikissä ilmenee ristiriitoja tai lapset tarvitsevat apua. Leikin ohjaamisessa onkin tunnistettu viisi toimintatapaa, jotka viestivät opettajan vuorovaikutus- ja ohjaustavoista – havainnoiminen, leikkiminen, kontrolloiminen (myönteisin – tai rajoittavin keinoin), lasten aloitteisiin vastaaminen sekä vuorovaikutuksen

tukeminen (Syrjämäki, 2020). Opettajien tehtävänä onkin toimia leikin edellytysten luojina ja turvaajina, tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä (Opetushallitus, 2022). Lasten leikkisyyden ja sen luonteen ymmärtäminen on keskeistä tarkasteltaessa varhaislapsuutta ja vuorovaikutusta (Alcock, 2010). Tästä syystä tämän tutkimuksen kohteena oli erityisesti opettajan visuaalisen katseen käyttäytymisen tarkastelu leikin aikana.

1.2 Sensitiivinen vuorovaikutus ja yhteisen huomion jakaminen

Jo vastasyntyneellä on luontainen taipumus vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen käsitetään pitävän sisällään kohtaamisen, vastavuoroisuuden sekä dialogisuuden käsitteet (Freire & Bergman, 1970), ja siihen osallistumista pidetään merkittävänä osana lapsen kokemusmaailmaa (Hooper & Hallam, 2017; Salminen, 2017). Lasten sitoutuminen vuorovaikutukseen on osoitettu liittyvän kasvattajan vuorovaikutustapoihin, kuten avoimuuteen, reaktiivisuuteen sekä leikkimielisyyteen (Bae, 2009). Vuorovaikutus nähdäänkin varhaiskasvatuksen toiminnan perustana (Opetushallitus, 2022; Vlasov ym., 2018) ja sen merkitys nähdään erityisen tärkeänä yksi-kolmivuotiaisen lapsen kehitykselle, oppimiselle ja turvallisuuden tunteen kehittymiselle.

Goffmann (1983) on määritellyt sosiaalisen vuorovaikutuksen kahden tai useamman ihmisen kohtaamiseksi ja läsnäoloksi (Peräkylä, 2001, s. 349 mukaan). Hän näkee vuorovaikutuksen ja sen ymmärtämisen lähtökohtana olevan jaetun läsnäolon luoma sosiaalinen tilanne, joka saa alkunsa vuorovaikutusaloitteesta. Samansuuntaisia näkemyksiä on esitetty (Holkeri-Rinkinen, 2009) yksilöllisestä näkökulmasta, jossa yksilön tekemät valinnat, toiminnanohjaus sekä motivaatio vaikuttavat vuorovaikutustapahtumaan. On kuitenkin todettu, että alle kolmevuotiaan lapsen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ryhmän kasvattajien sekä vertaisten kanssa (Brotherus & Kangas, 2018; Salminen, 2017).

Sensitiivinen vuorovaikutus ja yhteisen huomion jakaminen.

Kasvatusilmapiiri sekä opettajien asenteet vaikuttavat lapsen ajattelun taitojen kehittymiseen. Ne heijastuvat niin pedagogisiin ratkaisuihin kuin oppimisympäristöihin (Heikkinen & Tuohimaa, 2021; Kronqvist, 2020). Voidaan olettaa, että opettajien asenteet heijastuvat katseen käyttäytymiseen sekä tehtyihin pedagogisiin ratkaisuihin. Varhaiskasvatuksessa, opettajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta kuvaa vastavuoroisuuden käsite (Kangas ym., 2021), joka vaatii erityistä sensitiivisyyttä ymmärtää sekä tulkita lapsen tarpeita ja ottaa ne tarkoituksenmukaisesti huomioon pedagogisissa toiminnoissa (Kronqvist, 2017; Wiens ym., 2020). Tämä tutkimus rakentuukin vastavuoroisen jaetun huomion ympärille, opettajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Sensitiivisyyttä on määritelty lapsen tunteiden ja emotionaalisen hyvinvoinnin huomioimisena, vilpittömyytenä, aitoutena, herkkyytenä ja kunnioittavana vuorovaikutuksena (Kangas ym., 2021; Vlasov ym., 2018).

Yhteisen huomion jakamisen teoria perustuu oppimiskäsitykseen, jossa lapset oppivat suhteiden kautta. Jo pienillä lapsilla on kyky jaetun ymmärryksen rakentamiseen ja yhteiseen toimintaan - yhteisölliseen oppimiseen (Koivula & Laakso, 2017; Crook 1998, 243). Tomasello (1999) on määritellyt yhteisen huomion jaksot sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, jossa lapsi ja aikuinen jakavat yhteisen huomionkohteen jotain kolmatta asiaa kohtaan (Degotardi, 2017, s. 411). Se vaatii intersubjektiivisen kontekstin, joka sisältää jaetun kokemuksen niin aktiivisuus- kuin havaintotasollakin. Degotardi (2017) kuvaa yhteisen huomion rakentuvan kohdekeskeisestä yhteistoiminnasta tietopohjaiseen ja edustavampaan kommunikaatioon. Kuten tässä tutkimuksessa esille nouseva jaettu yhteinen huomio leikistä opettajan ja lasten kesken. Keskinäisen yhteyden käsitteellä on pedagogisia vaikutuksia siihen, miten opettajat ymmärtävät ja näkevät lapset sekä itsensä osana varhaiskasvatuksen kontekstia (Alcock, 2010). Yhteinen huomion jakaminen rakentaa myönteistä ja rikasta vuorovaikutusta opettajan ja lasten välille; annettu ohjaus rakentuu emotionaalisen läsnäolon, tuen, sitoutumisen ja reagointikyvyn ympärille (Emilson & Folkesson, 2006; Os, 2019). Lasten osallistumisen on myös todettu

olevan korkeimmillaan, kun opettaja tukee lapsia - silloin he osallistuvat yhteisen merkityksen jakamiseen sekä vapaaseen dialogiin.

Lasten ja kasvattajien välistä vuorovaikutusta on tutkittu enemmän yli kolmevuotiaiden lasten keskuudessa (Strandell & Jussila, 1995; Holkeri-Rinkinen, 2009; Virkki, 2015). Vuorovaikutusta havainnoitaessa on olennaista ottaa huomioon lapsen avoimuus, halukkuus leikkiin, innostuneisuus sekä rohkeus ilmaista tunteitaan, sillä ne viestittävät opettajalle tietoa lapsen hyvinvoinnista (Heikkinen & Tuohimaa, 2021). Tästä syystä tämä tutkimus suuntautuu erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten ja opettajan väliseen vuorovaikutuksen tutkimukseen.

Aiemmissä tutkimuksissa on noussut esille kasvattajan ja lapsen asema suhteessa toisiinsa: kasvattajan on todettu olevan vuorovaikutuksen hallitseva ja valtaapitävä osapuoli aloitteentekijästä huolimatta (Bae, 2009; Os, 2019). Näitä vuorovaikutuksen pulmia on kuvattu hallinnan kulttuurina, jossa vuorovaikutus nähdään tapahtuvan yksisuuntaisesti aikuiselta lapselle (Böök, 2010; Heikkinen & Tuohimaa, 2021; Strandell, 2005), etenkin pienten lasten päiväkotiryhmissä (Helmerhorst ym., 2014). Syy tähän voi olla pienten lasten ryhmässä vallitseva yksilöllinen lähestymistapa; Sillä ryhmälähtöisten lähestymistapojen on todettu edistävän lapsen oppimista, vertaissuhteita sekä turvallisuuden tunnetta. Hallinnan kulttuuri voidaan kuitenkin nähdä myönteisenä tekijänä, jolloin kasvattaja huomioi lapsen ajatukset ja resurssit (Holkeri-Rinkinen, 2009). Parhaimmillaan opettajan sensitiivisyys mahdollista yhteisen huomion jakamisen.

Vuorovaikutusaloitteet. Pienten lasten aloitteet voivat olla sekä verbaaleita eli sanallisia leikkiin kutsuja, että nonverbaaleja eli sanattomia eleitä, ilmeitä, katseita tai liikkeitä leikin tai toisen lapsen suuntaan (Peräkylä & Gronow, 2017; Syrjämäki, 2020). Lapset vastaavat näihin aloitteisiin joko toiminnallisesti tai nonverbaalein - ja verbaalein viestein (Kronqvist, 2017). Lapsi oppii suuntaamaan vuorovaikutusaloitteitaan niin, että hänen perustarpeensa tulevat täytetyiksi ja hän saa hoivaa ja läheisyyttä (Koivula & Laakso, 2017). Tämä

edellyttää opettajalta taitoa tulkita lapsen viestejä ja niiden merkityksiä. Osa aloitteista voi jäädä huomiotta tai kokonaan vastaamatta, minkä on tutkittu johtuvan kasvattajan kommunikaatiosta, asenteesta tai ennalta tarkasti suunnitellusta toiminnasta (Karlsson, 2020). Opettajan kehollinen vuorovaikutus voi edistää lasten myönteisessä vuorovaikutuksessa olemista suhteessa toisiinsa ja tukea näin ryhmän toimintaa (Kronqvist, 2017).

Katseen merkitys vuorovaikutuksessa. Tässä tutkimuksessa opettajan visuaalista katsetta ja sen kohdistumiseen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan erityisesti leikin kontekstissa, jossa korostuu opettajan ja lapsen välinen vuorovaikutus. Tutkimuksessa esille nouseva käsite, visuaalinen katse, viittaa tilanteeseen, jossa opettajan katse kohdistuu toimijaan tai objektiin. Katse on ihmisen kehitykselle merkittävä ominaisuus (Byers-Heinlein ym., 2021) ja siksi se on keskeisessä roolissa sekä vuorovaikutuksen käynnistämisessä että ylläpitämisessä. Katseen on todettu olevan merkittävä sosiaalinen vihje, joka voi olla myönteinen, neutraali tai kielteinen kontekstista riippuen (Hamilton, 2016). Jos katse puuttuu, se voi keskeyttää tai jopa estää merkitykselliset vuorovaikutusjaksot (Muhonen ym., 2022; Pfeiffer ym., 2013).

Katseen avulla voidaan myös kiinnittää huomiota, ilmaista aikomuksia sekä lisätä kiinnostusta vuorovaikutukseen (Jarick ym., 2016). Opettajat käyttävät visuaalista katsetta tarkkailuun ja havaitsemiseen opetustilanteissa, jolloin heidän tilannetietoisuutensa paranee (Wolff ym., 2021). Katseen käyttäytymisen kautta saatava tieto on myös ratkaisevan tärkeä muiden aikomuksia reflektoidessa (Kleberg, 2021). Katseen kiinnittymisen keston on todettu riippuvan huomiota vaativasta toiminnosta (Holmqvist ym. 2015, pisimmillään ne ovat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Muhonen ym., 2022). Silmien liikkeiden seuranta mahdollistaa mutkattoman pääsyn ihmisen kognitiivisiin prosesseihin, jotka kytkeytyvät visuaaliseen ja sensomotoriseen käsittelyyn (Pfeiffer ym. 2013). Näköhavaintoon vaikuttavat niin kuuloärsykkeet, ympäröivän tilan elementit kuin yksilölliset kokemuksetkin (Kwon & Kim, 2021). Katseen käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen yhteys on myös todettu

merkittäväksi useammassa tutkimuksessa. Esimerkiksi laadukkaan dialogisuuden on havaittu lisäävän visuaalista huomiota oppilaisiin (Muhonen ym., 2020) sekä ohjeita antaessa opettajat luovat enemmän katsekontaktia oppilaisiin (Haataja ym., 2021; Isotalo ym., 2024). Lisäksi opettajat voivat kiinnittää enemmän visuaalista huomiota lapsiin, jotka osoittavat vuorovaikutteisempaa tai levottomampaa käyttäytymistä (Goldberg ym., 2021) ja lapsiin, joilla on haasteita keskittyä tehtäviin (Seidel ym., 2021).

Opettajan vuorovaikutusta kuvaa huomion jakautuminen usean lapsen kesken ja lasten erilaisiin ja eritasoisin (verbaalinen ilmaus, ilme, ele, äännähdys) aloitteisiin vastaaminen. Rinnakkaisilla nonverbaaleilla viesteillä on olennainen merkitys vuoropuhelun aloittamisessa, eteenpäin viemisessä ja ylläpitämisessä opettajan ja lapsen välillä: Viestien on todettu lisäävän lasten luontaista ja spontaania osallistumista vuorovaikutukseen (Bae, 2009). Visuaalisella katseella voi olla myös erityisen merkittävä vaikutus pienten lasten, erityisesti kaksikielisten keskuudessa, sillä he kokevat vähemmän johdonmukaisuutta sanojen ja esineiden välillä ja heidän täytyy koodata samanaikaisesti relevantteja nonverbaaleita vihjeitä (Byers-Heinlein ym., 2021).

1.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa opettajan visuaalisen katseen käyttäytymisestä leikkitoiminnan aikana. Tavoitteena oli tarkastella silmänliikeaineiston kautta varhaiskasvatuksen opettajien katsetta sekä löytää perusteluita heidän katseen käyttäytymiselleen ja toiminnalleen leikkitoiminnan aikana alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä.

Opettajien leikkiin osallistumista ei ole aiemmin tutkittu opettajan visuaalisen katseen kautta. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kohtaamiselle ja aidolle läsnäololle on perusteltu merkitys myös leikkitoiminnan aikana. Tutkimusteknologian, leikin merkityksen ja opettajan mukana olon merkityksen pohjalta tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavasti:

- 1) Mitkä tekijät kiinnittävät opettajan visuaalisen katseen huomion leikkitoiminnan aikana?
- 2) Millä tavoin opettajan visuaalinen katse ilmenee huomiota herättäneissä tilanteissa? Miten he selittävät katsettaan leikkitoiminnan aikana?

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimus on empiirinen, joka toteutettiin sekä laadullisia - että määrällisiä tutkimusmenetelmiä (MMR) yhdistäen. Tutkimuksen kohderyhmänä toimi varhaiskasvatuksen opettajat, jotka pitivät silmänliikkeitä mittaavia lasoja leikkitoiminnan aikana. Tässä tutkimuksessa pyrittiin määrällisellä, silmänliikeaineistolla (tutkimuskysymys 1) selvittämään opettajan katseen kiinnittymisen kohteita ja kestoja, opettajien visuaalista katsetta visualisoivien fiksaatioiden kautta. Laadullista haastatteluaineistoa käytettiin selittämään ja perustelemaan opettajien visuaalisen katseen kiinnittymistä, käyttäytymistä ja pedagogisia ratkaisuja leikkitoiminnassa (tutkimuskysymys 2). Näiden avulla syiden tarkastelua oli mahdollista syventää. Tutkimuksen aineisto kerättiin osana Jyväskylän yliopiston Herkin Silmin- tutkimushanketta, jonka leikkiin liittyvää aineistoa käytettiin tässä tutkimuksessa.

2.1 Tutkimuskonteksti

Tutkimuskontekstina toimii leikkitalanne, joka toteutettiin tutkittaville luonnollisessa tilanteessa, päiväkodissa osana jokapäiväisiä toimintoja. Tutkimuksen kohteena olivat varhaiskasvatuksen opettajat ja heidän visuaalinen katseensa leikkitoiminnan aikana. Visuaalinen katse koodasi opettajien silmänliikkeitä, joka muodosti määrällisen silmänliikeaineiston. Tutkimuksen laadullinen lähestymistapa tukeutui fenomenologiaan, jossa haluttiin selvittää kuinka opettajat itse kokevat sekä konstruoivat leikin vuorovaikutusprosesseja sekä arvioivat visuaalisen katseen merkitystä. Kokemusten ymmärtäminen vaatii niiden tutkimista sellaisina kuin tutkittavat ne itse kokevat (Puusa ym., 2020).

Tutkimuksen monimenetelmällisyys yhdisti sekä kuvailemiseen että selittämiseen pyrkivät tutkimuskysymykset (Hurmerinta & Nummela, 2020 308). Yhdistämällä laadullisia - ja määrällisiä tutkimusmenetelmiä voidaan saada kattavia tuloksia sekä hyödyntää kummankin vahvuuksia ja minimoida niiden

heikkouksia (Tashakkori ym., 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Tarve menetelmien yhdistämiselle nousi tutkimushankkeen tutkimustehtävästä. Ilman laadullista tutkimusta ei olisi ollut mahdollista päästä tarkastelemaan tutkittavien kokemuksia tai heidän itsereflektointiaan. Tutkimuksessa määrällistä aineistoa hyödynnettiin vastattaessa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja laadullista aineistoa toiseen tutkimuskysymykseen, syvennettäessä ymmärrystä opettajan visuaalisesta katseesta ja sen käyttäytymisestä. Monimenetelmällinen tutkimustapa tuki tutkimuksen pragmaattista ajattelutapaa, joka mahdollisti kattavan, kokonaisvaltaisen ja eksaktin vastauksen tutkimuskysymyksiin. (Hurmerinta & Nummela, 2020).

2.2 Tutkimuksen aineisto ja osallistujat

Tutkimuskutsut lähetettiin päiväkotien esihenkilöille, joka hyväksyi tutkimuksen tekemisen yksikössään. Ennen tutkimuskutsujen lähettämistä esihenkilöihin oltiin puhelimitse yhteydessä ja kerrottu tutkimushankkeen tarkoituksesta ja tavoitteista. Tämän jälkeen tutkija kartoitti yksikön opettajien halukkuutta osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistui kolme varhaiskasvatuksen opettajaa, joilta vaadittiin vähintään kasvatustieteiden kandidaatin tutkintoa sekä työskentelyä alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Tutkittavat täyttivät kyselylomakkeen (liite 1), jossa he raportoivat taustatietonsa.

Tutkimukseen osallistuvien opettajien työkokemus vaihteli 1 v 3 kk - 4 vuoteen. Keskimääräinen työkokemus oli kaksi ja puoli vuotta. Tutkimukseen osallistuvat opettajat olivat tutkijalle aiemmista yhteyksistä tuttuja, mutta he eivät kuitenkaan työskennelleet tutkijan kanssa samassa tiimissä. Tutkimukseen osallistuneiden lasten ikä vaihteli 29 kuukaudesta 36 kuukauteen, keskimäärin lapset olivat 1 v 7 kk (31 kuukautta) ikäisiä. Yhdessä pienryhmässä oli kahdesta neljään lasta kerrallaan. Taulukosta 2 voi nähdä tutkimukseen osallistujat (nimet muutettu), ohjatun leikin keston, niiden aiheet sekä sisällön.

Taulukko 2

Silmänliikeaineisto: tutkimukseen osallistujat (nimet muutettu), toiminnan kesto, ohjatun leikin aihe ja sisältö

	Toiminta	Videoidun aineiston kesto	Toiminnan sisältö
Opettaja: Rose Lapset: Alma, Elisabeth, Betty & Jasmin	Legoleikki	16.18min	Opettaja ja lapset leikkivät yhdessä Duplo-legoilla ja keskustelivat legoista
Opettaja: Joanna Lapset: Vincent & Adam	Junaleikki	19.46min	Opettaja ja lapset keskustelivat, suunnittelivat ja rakensivat junarataa yhdessä
Opettaja: Maria Lapset: Oliver & Emil	Taikahiekka	32.02min	Opettaja mallinsi lapsille kuinka hiekkamuotteja voi hyödyntää ja keskustelivat muoteista. Leikistä muodostui ruokaleikki

Tutkimusaineisto kerättiin kolmelta opettajalta, kultakin yhdestä leikkitoimintatilanteesta. Tutkittavat opettajat olivat kanssалеikkijöinä mukana tilanteessa pienryhmänsä kanssa. Opettajat päättivät toiminnan toteutuksen, sisällön ja leikkivälineet lasten mielenkiinnonkohteet huomioiden. Lapset saivat leikkiä vapaasti valituilla leikkivälineillä. Aineiston keruu toteutettiin kahdessa vaiheessa syksyllä 2021 – alkuun kerättiin määrällinen silmänliikeaineisto, jonka jälkeen siirryttiin laadulliseen aineiston keruuseen.

Silmänliikelasit. Jyväskylän yliopiston Herkin Silmin -hankkeen tarkoituksena oli hyödyntää uutta ja kehittynyttä teknologian, silmänliikelaseja varhaiskasvatuksen kontekstissa ensimmäistä kertaa. Silmänliikelasit (kuva 1) ovat malliltaan normaaleja silmälaseja muistuttavat ja ne tallentavat lasien käyttäjän näkökentän sekä sen pisteen, mihin opettajan visuaalinen katse tarkentuu. Tutkimusasetelma koostui silmänliikelaseista, monitorista (tabletti), lisensoidusta tutkimustietokoneesta, näppäimistöstä ja hiirestä, mikrofonista (Holmqvist ym., 2015). Ensimmäisessä, määrällisen tutkimusaineiston keruun vaiheessa videoitiin tutkittavan visuaalista katsetta silmänliikelasien (Tobii Pro Glasses 2, Tobii AB, Stockholm, Sweden, kuva 1) avulla ohjatun leikkitoiminnan

aikana (Activity setting = leikki-tilanne, jossa opettaja on vuorovaikutuksessa lasten kanssa). Tämän tutkimuksen tutkija koulutettiin yhdessä toisen tutkimushankkeessa työskennelleen avustajan kanssa silmänliikelasien teknologiaan ja toimintaan ennen varsinaista tutkimushankkeen aineiston keruun aloittamista. Silmänliikelasien käyttöä pilotointiin päiväkotiryhmässä ennen varsinaisen tutkimuksen aloitusta tutkimuksen aineiston keruun onnistumiseksi.

Aina ennen aineiston keruun aloittamista silmäliikelasit kalibroitiin yhden pisteen kalibrointi -menetelmällä, jossa tutkittava suuntasi katseensa tilassa asetuspisteeseen (esim. oveen, verhoihin, leluun yms.). Asetuspisteen tuli sijaita tallentavan monitorin keskellä. Tällä varmistettiin silmänliikelasien toimivuus ja yhteyden toimiminen. Silmänliikelasit ja monitori yhdistettiin USB-piuhan välityksellä toisiinsa. Yhdistämisen jälkeen näiden välinen yhteys toimi langattomasti. Muita huomioitavia tekijöitä aineiston keruussa oli valaistusolosuhteiden huomioiminen sekä ulkopuolelta tulevan melun minimointi. Nämä tekijät voivat vaikuttaa kielteisesti aineiston keruun silmäliikekuvaan; lisätä infrapunaheijastuksia tai huonoa kontrastia. (Holmqvist ym., 2015.) Tutkijat vahvistivat, että tutkittavat tunsivat olonsa mukavaksi käyttäessään silmäliikekameraa leikki-tilanteen aikana. Silmänliikevideoissa mitatuksi raja-arvoksi katseen kohdistumisen kokonaismäärästä (gaze sample percent) asetettiin 70 % (Chaudhuri ym., 2021; Muhonen ym., 2022). Tutkimuksen videoidun aineiston arvo oli yli 80 % kaikissa ohjatun leikin toiminnoissa, joten tutkimuksen aineisto sisältää kokonaisuudessaan kolme silmänliikevideota. Tämä prosentti osuus ei ole koskaan 100 % johtuen luonnollisista silmänliikkeistä, kuten silmien räpäytyksistä (Holmqvist ym., 2015).

Laadullinen tutkimusaineisto. Aineiston keruu suoritettiin määrällisen, silmänliikeaineiston keruun jälkeen. Tässä vaiheessa aineistoa kerättiin refleктоivan haastattelun, *Retrospective Think-Aloud (RTA)* sekä puolistrukturoidun haastattelun avulla. Nämä toteutettiin osassa haastatteluissa

samana ajankohtana tai kahtena erillisenä ajankohtana opettajan ajankäytön mukaan. Reflektioivassa haastattelussa tutkittavat katsoivat ja kommentoivat leikkitalanteen videotallennetta, jossa näkyivät heidän silmänliikkeensä. RTA haastattelu perustuu oman toiminnan seuraamiseen ja sen peilaamiseen silmänliikekameran tallenteen kautta. Oman toiminnan reflektoinnin on tutkittu olevan tehokas keino tukea kasvatusalan ammattilaisten ammatillista kehittymistä (Early ym. 2008). Oman silmänliikevideon seuraaminen voi erityisen tehokkaasti paljastaa tiedostamattomia tapoja siinä, mihin tai keihin huomio vuorovaikutuksessa kiinnittyy ja millaiset tekijät vaikuttavat huomion katkeamiseen (Fox ym., 2011; Muhonen ym., 2022). Van Es (2012) - on osoittanut, että opettajat voivat kehittää opetuskykyään ja ammatillista näkemystään jatkuvasti ja yhteistyössä tutkimalla videotallenteita omista tai muiden opettajien opetusvideoista (esim. Kleinknecht & Schneider, 2013). Kyky havaita merkityksellisiä tapahtumia liittyy suoraan henkilön visuaaliseen havaintoon.

Kuva 1
Silmänliikekamera

Reflektioivan haastattelun tueksi toteutettiin puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset laadittiin etukäteen tutkimuksen teoriaan nojautuen ja ne muokkautuivat lopulliseen muotoonsa aineiston keruusta nousseiden ilmiöiden pohjalta. Kysymysten muoto ja järjestys vakioitiin, mutta haastattelu antoi tilaa myös uusille vastauksille. Haastattelun

avulla saatiin vastaukset keskeisiin ja etukäteen määriteltyihin aiheisiin kunkin haastateltavan itse kertomana. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista useampi aineistonkeruuvaihe rinnakkaisin menetelmin, joka tukee tutkimuksen vuoropuhelua aineisto keruu- ja analyysivaiheiden välillä. (Puusa ym., 2020). RTA ja puolistrukturoidut haastattelut nauhoitettiin digitallentimella, jonka jälkeen ne litteroitiin. Litteroitu haastatteluaineisto oli pituudeltaan 29 sivua fontilla Calibri 11, rivivälillä 1,5. Haastatteluaineisto koostui tutkittavan retrospektiivisestä ääneen ajattelusta (RTA) sekä puolistrukturoidusta haastattelusta.

Tämän tutkimuksen tutkija oli suunnittelemassa sekä toteuttamassa aineistonkeruuta niin määrällisen – kuin laadullisenkin aineiston osalta osana tutkimushanketta. Kokonaisuudessaan tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta leikkitoimintaan suuntautuvasta silmänliikevideosta sekä kolmen opettajan RTA- ja puolistrukturoidusta haastatteluista.

2.3 Aineiston analyysi

Opettajien visuaalista katsetta todennettiin silmänliikelasien tuottaman katseen kohdistumisten eli niin sanottujen fiksaatioiden kautta. Fiksaatio tarkoittaa ajanjaksoa, jolloin mitattava katse pysyy suhteellisen liikkumattomana (Holmqvist ym., 2015). Haastatteluaineisto puolestaan selitti ja perusteli opettajien oman kokemuksen perusteella heidän visuaalisen katseen kiinnittymistä sekä pedagogisia ratkaisuja leikkitoiminta tilanteessa.

Silmänliikeaineiston analyysi. Silmänliikeaineiston videot koodattiin Tobii Pro Lab v. 1.171 - ohjelmalla. Data-analyysi sisälsi usean eri vaiheen ja jokainen tallenne analysoitiin yhteneväisesti samoin vaihein. Ensimmäisessä vaiheessa silmänliikeaineistosta tunnistettiin AOI:t. Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteina olevat alueet (areas of interest¹, AOI) olivat kohteita, joihin opettajat

¹ AOI:t määritellään aina kunkin tutkimuksen tarpeiden mukaan alueiksi tai kohteiksi tutkittavan ympäristössä, joista tutkija on kiinnostunut keräämään tietoa: katsoko tutkittava

suuntasivat visuaalisen katseensa pedagogisen toiminnan aikana (Muhonen ym., 2022; Chaudhuri ym., 2022). Nämä olivat ympäröivän tilan subjekteja, joihin opettajan katse kiinnittyi leikkitoiminnan aikana. AOI:den tunnistamisessa ja nimeämisessä otettiin huomioon lapseen, leikkitoimintaan ja sen materiaaleihin liittyvät kategoriat (Chaudhuri ym., 2022). Tutkimuksessa jokainen lapsi tunnistettiin omaksi AOI:ksi (lapsi 1, lapsi 2, lapsi 3 jne.). Leikkivälineet kussakin videoinnissa yhdistettiin samaan AOI:hin (legot, taikahiekka, junat). AOI muut -kategoria sisälsi kaikki muut katseen kohdistumiset (seinät, ovet, lattia jne.). Nämä kategoriat tunnistettiin visuaalisesti katsomalla silmänliikevideot. Tämän jälkeen AOI:sta muodostettiin still-kuva, johon jokainen yksittäinen fiksaatio koodattiin manuaalisesti (Chaudhuri ym., 2022). Silmänliikeaineistossa opettajan visuaalisen katseen kohdistumiset (eli fiksaatio) näyttäytyivät punaisina ympyröinä.

Toisessa vaiheessa, kun opettajien katseiden fiksaatiot olivat koodattu manuaalisesti, muodostettiin katseen fiksaatioihin liittyvät lämpökartat (heatmap). Lämpökartat havainnollistavat eri värein AOI:t, joihin opettajan katseen fiksaatiot on koodattu. Erityisesti lämpimän värin alueet (kuten punaiset) ovat alueita, joihin on kohdistunut paljon fiksaatioita ja alueet, joihin on vain harvoja tai ei lainkaan fiksaatioita näkyvät kylmempinä väreinä (Holmqvist ym., 2015). Kolmannessa vaiheessa koodattu data siirrettiin numeerisessa muodossa Tobii Pro Lab -ohjelmasta Microsoft Excel - ohjelmaan (Microsoft, Redmond, WA USA). Silmänliikeaineiston analyysissä käytettiin tästä numeerisesta datasta erityisesti fiksaatioiden kokonaiskestoja (total duration of fixations, eli TDOF), - keskimääräistä kestoja (average duration of fixations, eli ADOF) sekä - lukumääriä numeerisessa muodossa. Näiden pohjalta muodostettiin visuaaliset kuviot opettajien silmänliikkeistä Microsoft Excelin avulla, joita käytetään tulosten visualisointiin. Koodauksien luotettavuus tarkistettiin tuplakoodaamalla 20 % videoidusta aineistosta: koodaajien välinen

sinne mihin odotettiin ja mitkä olivat tutkittavan silmänliikkeet tarkastelualueella. (Holmqvist ym., 2015.)

luotettavuus (koodauksien yhteneväisyys samassa aineistossa) vaihteli 75 prosentista 99,8 prosenttiin keskiarvon ollessa 91,8 prosenttia.

Laadullisen aineiston analyysi. Haastatteluiden analyysi noudatti teoriasidonnaiselle analyysille tyypillistä abduktiivista päättelyä. Aiemmat teoreettiset käsitteet ohjasivat osittain tätä analyysiä, mutta luokat luotiin induktiivisesti (Cohen ym., 2007). Painopiste oli opettajien antamissa pedagogisissa pohdinnoissa ja selityksissä, joissa kiinnostus kohdistui katsetta perusteleviin kommentteihin. Abduktiivinen lähestymistapa on kietoutunut tulkintaan, päättelyyn sekä aineiston selkeyttämiseen ja käsitteellistämiseen. Abduktiivisessa analyysissä yhdistyvät aineistolähteisyys sekä aikaisempi teorian tieto: Tällöin tutkijan esiyymmärrys tutkittavasta aiheesta vaikuttaa aina aineiston analyysiin. (Puusa ym., 2020.)

Ensiksi luin litteroidun haastatteluaineiston huolellisesti läpi useaan otteeseen. Tämän jälkeen aloitin aineiston pelkistämisen ja tiivistämisen. Pelkistämisen tavoitteena on lisätä aineiston informaatioarvoa (Puusa ym., 2020). Merkitsin haastatteluaineistosta esille nousseita samankaltaisia sisältöjä alleviivaamalla ja tämän jälkeen erittelin ja erottelin nämä toistuvat sisällöt värikoodein omiin luokkiinsa. Tässä vaiheessa jätin myös osan esitetyistä haastattelukysymyksistä analyysin ulkopuolelle, sillä ne eivät olleet tutkimuskysymysten kannalta olennaisia. Näin varmistin ja tarkistin aineistosta nousseita tekijöiden paikkansapitävyyttä ja vahvistin tulkintojani. Vuoropuhelu aineiston keruu- ja analyysivaiheiden välillä on todettu edistävän tutkimuksen joustavuutta ja täten mahdollistaa muutosten teon (Puusa ym., 2020). Näiden vaiheiden jälkeen luokittelin esille nousseet sisällöt teemoihin – luokittelun tulisi olla mahdollisimman toistettavissa tutkijasta riippumatta (Krippendorff, 2013). Luokiteltuani teemat neljään ryhmään, nimesin ryhmät niiden sisällön mukaan teoriaan sitoutuen. Ryhmittelyn perusteella nostin luokat tuloksiin.

2.4 Eettiset ratkaisut

Tämä tutkimus toteutettiin osana Jyväskylän yliopiston Herkin Silmin - tutkimushanketta, jolla on hyväksyntä Jyväskylän yliopiston eettiseltä toimikunnalta. Tässä tutkimuksessa noudatettiin samoja ohjeistuksia ja periaatteita kuin tutkimushankkeessakin, huomioiden erityisesti pienten lasten kanssa tehtävän tutkimuksen periaatteet. Aineiston keruussa noudatettiin alan eettisiä ohjeita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019) sekä Jyväskylän yliopiston tutkimuseettisiä ohjeita. Lakipykälien lisäksi silmänliiketutkimuksessa on olennaista luoda hyvä suhde tutkittavien kanssa, jotta heillä on luonteva ja luotettava olo aineistonkeruu hetkellä (Holmqvist ym., 2015). Lisäksi tutkimuksessa huolehdittiin henkilötietojen käsittelystä voimassa olevan EU:n tietosuojasetuksen mukaisesti. Hyvän tieteellisen käytäntöjen lähtökohtien mukaisesti aineisto käsiteltiin ja säilytettiin huolellisesti Jyväskylän yliopiston tietoturvakäytänteiden mukaisesti, suojatulla S-asemalla.

Tutkimukseen osallistuville toimitettiin tiedotteet (liitteet 2,3), tietosuojailmoitus (liite 4) sekä suostumuslomakkeet (liitteet 5,6), joissa kuvattiin yleisesti tutkimuksen tavoitteet, - kulku ja toteutustapa. Tiedotteissa kerrottiin myös henkilötietojen käsittelystä ja tutkimusaineiston säilyttämisestä sekä tutkittavan oikeuksista. Tutkimuksesta tiedotettiin myös koko lapsiryhmää selkokielellisellä tiedotteella sekä päiväkodin vanhempainillassa esitelmän muodossa. Suostumuslomakkeet pyydettiin sekä tutkimukseen osallistuvilta opettajilta että tutkimukseen osallistuvien lasten huoltajilta. Suostumuslomakkeella varmistettiin, että tutkittavat ovat saaneet riittävästi tietoa tutkimuksesta ja heidän oikeuksistaan, kuten vapaaehtoisuuden periaatteesta eli oikeudesta kieltäytyä ja perua osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Aineiston käsittelyyn ja raportointiin kiinnitettiin erityistä huomiota siten, että tutkittavien yksityisyyden suoja ja tunnistamattomuus säilyvät. Tutkimuksesta ei syntynyt haittoja tai riskejä tutkittaville eikä päiväkodin yksityiskohtia kirjattu tunnistettavasti.

Tutkimushankkeen oli mukana tutkijoita, joilla oli aiempaa kokemusta pienten lasten osallisuudesta tutkimukseen: ryhmässä pohdittiin muun muassa

aikaisempien hankkeiden perusteella muun muassa lasten hyväksynnän ja suostumuksen ilmaisua ja tulkintaa (Rutanen ym. 2023). Tutkittavat saivat tutustua silmänliikelaseihin ennalta järjestetyllä tutustumiskäynnillä. Näillä keinoin sai myös itse tutkijana varmuutta omaan tekemiseen. Aineistoa kerättiin vain tilanteista, joissa suostumuksen antaneiden huoltajien lapset olivat läsnä ja niissä huomioitiin myös lapsen oma ilmaisu tutkimustilanteeseen osallistumisesta. Tutkimuksen kulussa olennaista olikin turvallisen ilmapiirin luominen sekä läheinen opettaja, siksi aineiston keruu ajoittuikin toimintakauden puoliväliin. Tutkimus toteutettiin osana tavanomaista pedagogista toimintaa, jonka edellytyksenä oli pienryhmätoiminta sekä leikkutilanne. Tutkimuksessa mukana olleille lapsille ei aiheutunut muutoksia heidän tavanomaiseen toimintaansa päiväkodissa.

Tutkimuksessa käytetyt silmänliikelasit ovat CE-merkitty ja niiden käyttö tutkimukseen ihmistieteissä on turvallista. Silmänliikelasit ovat käyttäjäystävälliset, eivätkä aiheuta fyysistä rasitusta tai haittaa tutkittaville. Omien silmälasien käyttö ei ollut este silmänliikelasien käytölle, mutta se saattoi vaikuttaa aineistonkeruussa fiksaatioiden tallentumiseen (Holmqvist ym., 2015). Tämä saattoi tuottaa aineistoon hetkellisiä ajallisia aukkoja. Voitiin myös olettaa, että tutkimukseen osallistuvat opettajat olivat tavanomaista tietoisempia omasta toiminnastaan ja pyrkivät täten laadukkaaseen pedagogiikkaan ollessaan tutkimuksen kohteena.

Haastatteluiden sisällönanalyysissa yksi haastavista tekijöistä oli ryhmittelyn määrän ja tarkkuuden tasapaino. Minimaalinen kategorioiden määrä voi johtaa epäloogisiin ryhmiin, kun taas määrällisesti suuremmat ryhmät voi ilmaista aineiston analysoinnin haasteista (Elo ym., 2008). Toisaalta tuloksissa esiin nousseet pedagogisesti rakennetut ryhmät olivat yhteydessä toisiinsa, mutta ne voitiin tarpeen mukaan eritellä asiasisällön mukaan otsikoiden alle. Silmänliikeaineiston AOI: t oli kokeellisesti suunniteltu ja perusteltuja tutkimuskysymyksiin ja pilotoitinkertaan pohjautuen (Holmqvist ym., 2015). Havaintojen kriittinen tarkastelu ja niiden purkaminen osiin onkin osa tieteellistä

analyysia, jossa yhdistettiin havainnot ja johtolangat kokonaisuudeksi (Puusa ym., 2020).

Niin tutkijalla kuin tutkittavillakin oli tieteellisiä taustaoletuksia katseen käyttäytymisestä ja tilanteista katseiden takana, mutta ne eivät ohjanneet tutkimuksen tekemistä. Tutkittavien taustaoletukset tulivat ilmi haastatteluissa, kun he puhuivat turvallisesta vuorovaikutussuhteesta lapsen ja opettajan välillä sekä katseen merkityksestä ohjaustapana. Tutkimuksellinen hyöty antaakin eksaktia tietoa opettajalle hänen omasta visuaalisesta katseestaan, ja täten tarkastelukulmaa oman toiminnan reflektointiin vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tämä tukeekin jatkossa laadukkaan pedagogiikan kehittämistä varhaiskasvatusryhmissä itsereflektoinnin ja arvioinnin kautta ja vastaa siten tutkimusaukkoon, jota esiintyy nimenomaan alle kolmivuotiaiden ryhmissä.

3 TULOKSET

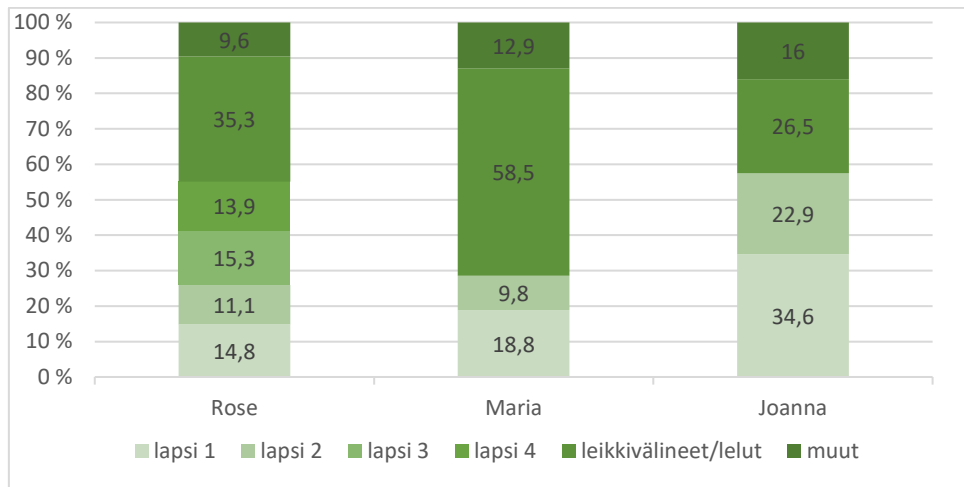
Tulososassa esittelen tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Ensimmäisessä tulosluvussa esittelen opettajan visuaalisen katseen kohdistumista visuaalisten kuvioiden kautta, toisessa tulosluvussa esittelen opettajien antamia pedagogisia perusteluita katse käyttäytymiselleen ja toiminnalleen leikkitoiminnassa.

3.1 Opettajan katseen kiinnittyminen leikkitoiminnan aikana

Silmänliikeaineistosta muodostettiin kunkin videoinnin kohdalla kaikkia AOI: t yhdistäviä kuvioita. Kuviot visualisoivat jokaisen AOI: n prosentuaalista osuutta opettajan katseen kiinnittymisestä, toiminnan aikana mitattuun katseen kokonaisuuteen suhteutettuna. Yleisesti opettajat, joiden katsetta seurattiin, kiinnittivät visuaalisen katseensa tasaisesti leikkitoiminnassa olevien lasten kesken. Kaksi kolmesta opettajasta kiinnitti katseensa ajallisesti eniten lasten AOI:hin leikkitoiminnan aikana (ks. kuvio 1), mutta yksittäisen lapsen AOI:ta tarkasteltaessa leikkivälineisiin kohdistuvia katseita oli enemmän lukuun ottamatta Joannan leikkitoiminnassa olleen lapsi 1 AOI:ta, jota hän tuki enemmän sanallisella ilmaisulla. Maria kiinnitti eniten visuaalisen katseensa leikkivälineiden AOI:hin taikahiekkaleikissä, jossa teemaksi muotoutui ruuan teko. Kuvioista 1 voidaan myös päätellä, että opettajien katse harhaili muihin AOI:n keskiarvoltaan noin 13 % verran videoidusta aineistosta.

Kuvio 1

Opettajien katseen kiinnittymisen kestot prosentteina AOI:hin leikkitoiminnassa

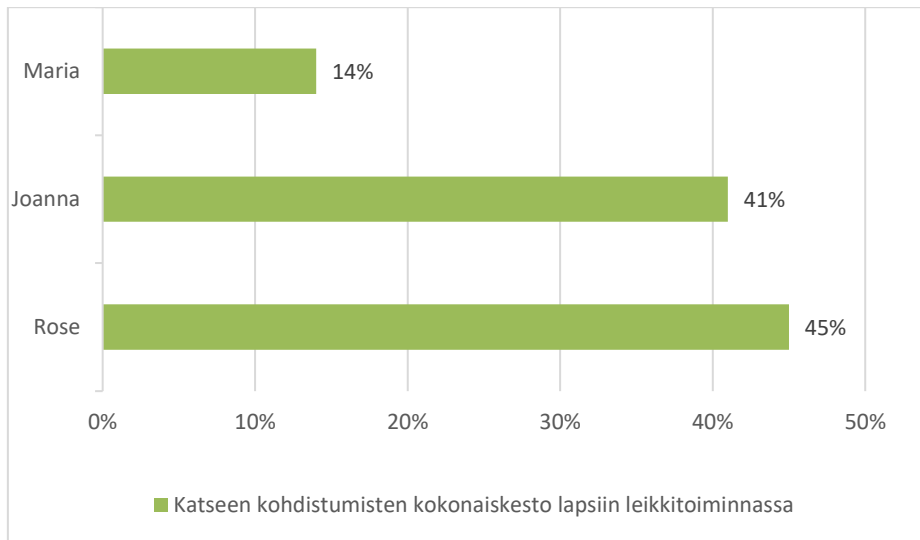

Opettajien asemoituminen tilaan vaikutti visuaalisen katseen kiinnittymisiin leikkivälineitä kohtaan. Maria istui videoinnin aikana samansuuntaisesti lasten kanssa taikahiekkapöydän ääressä, jolloin hänen AOI:t kohdistuivat huomattavasti enemmän leikkivälineisiin. Rose ja Joanna istuivat leikkitoiminnan aikana lattialla lasten tasolla, jolloin opettajan visuaalisen katse keskittyi myös itse leikkivälineisiin (kuvio 1). Visuaalisen katseen lisäksi opettajat sanallastivat leikkivälineitä, tekivät leikkiehdotuksia ja mallinsivat toimintaa. Myös lasten määrällä ja leikkitoiminnan kestolla oli yhteyttä opettajan katseen käyttäytymiseen, sillä katseen kohdistumisen kohteita oli enemmän tilanteessa, jossa oli enemmän lapsia paikalla. Ajallisesti pidemmissä videoissa katseen kohdistumisia oli määrällisesti enemmän, jolloin dataotos oli laajempi.

Kuviota 2 tarkastelemalla saamme tietoa opettajien visuaalisesta katseesta lapsia kohtaan sekä opettajan ja lapsen välisestä nonverbaalisesta vuorovaikutuksesta (katsekontaktista) leikkitoiminnan aikana. Vaikka ei ole tarkoituksenmukaista vertailla opettajien lapsiin kohdistuvia AOI:ta keskenään, antaa tämä tietoa opettajan asemoitumisen merkityksestä pedagogisessa toiminnassa.

Kuvio 2

Katseen kohdistumisten kokonaiskesto lapsiin leikkitoiminnan aikana % - esitettynä opettajan mukaan

Opettajat keskittivät visuaalisen katseensa useammin lapsiin, joita he ohjasivat takaisin leikkiin. Visuaalinen katse kohdistui useammin lapseen, jonka osallistumista hän tuki sanallisesti. Opettajien fiksaatioiden kohdistumiset näyttäytyivät eritavoin myös leikitilan kokoon verrattuna; Marian leikitila oli verrattain pienempi, ja toiminta tapahtui pöydän ääressä, jolloin liikehdintää tilassa oli vähemmän.

3.2 Opettajien toiminnan ja katsekäyttäytymisen selittäviä tekijöitä leikkitoiminnassa

Opettajien pohtiessa omaa katsekäyttäytymistään leikitilanteissa, esille nousi katseen merkitys puheviestin vahvistajana alle kolmevuotiaiden kanssa. Reflektoidessaan omaa toimintaansa opettajat kertoivat pyrkimyksistään katsoa kaikkia lapsia leikkitoiminnan aikana, ja pitivät sitä tärkeänä osana pedagogista toimintaa. Opettajat kokivat itse, että puhe ja katse tukivat toisiaan ja kulkivat tasapainossa toistensa kanssa. Katseiden AOI:t lapsiin eivät tulleet opettajille yllätyksenä, mutta heitä yllätti katseiden keston lyhyys sekä visuaalisen katseen harhailu. Haastatteluista nousi esille vastavuoroisuus, katseen merkitys puheviestin vahvistajana ja yleiskatseen luominen leikitilanteesta.

Aina kun mä jollekin lapselle puhuin, niin mä kyllä sitä lasta katsoin. Mä sit otan katseen vuorotellen jokaiseen.. kun on ihan pienet lapset kyseessä niin sitten mun mielestä siinä tilanteessa pitää olla koko ajan ihan siinä tilanteen päällä ja tietää missä ne lapset menee ja mitä tekee [Rosen haastattelu]

Opettajat korostivat myös läsnäolon ja sensitiivisyyden merkitystä pienten lasten kanssa: *Semmosta leikkiä, jossa leikitään yhdessä ja jaetaan sitä ideaa ja maailmaa hetken aikaa* [Joannan haastattelu]. Joanna toi myös esille lapsen vastavuoroisen roolin merkityksen: *Se, joka hakee paljon kontakteja, niin saa myös ehkä enemmän kontaktia.* Opettajan vakiintuneiden toimintatapojen sekä sisäisten mallien todettiin ohjaavan omaa toimintaa sekä myönteisessä että kielteisessäkin valossa.

tavallaan vakiintuneet tavat toimia lasten kanssa ja ne sisään kirjoitettu mallit siitä et hän tuolla itsenäisesti leikkii ja silleen (.) et ei mun tarvi häneen nyt niin kiinnittää huomiota (.) et leikkiköön siellä. [Joannan haastattelu]

He myös alleviivasivat leikin merkitystä alle kolmevuotiaiden pedagogiikassa. Opettajien toiminnan ja katsekäyttäytymisen perusteluita luokittelin neljään teemaan (taulukko 3); turvallisuus ja ennakointi, pedagoginen sensitiivisyys, opetus ja oppiminen sekä yksilöllisyys ja vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen.

Taulukko 3

Teemoittelu opettajien antamista perusteluista toiminnalleen ja katseen käyttäytymiselleen leikki-tilanteessa

Ilmeneminen aineistossa	Opettajan selittävä tekijä/perustelu	Teema
Fyysinen rajoittaminen, tilanteen tarkkailu, leikkirauhan takaaminen, opettajan asemoituminen tilassa, suojan ja/tai turvan hakeminen opettajalta	Fyysiseen turvallisuuteen, suojeluun ja huolehtimiseen liittyvät tilanteet, turvallisuus, ympäristö	Turvallisuus ja ennakointi
Kosketus, läheisyys, syliin hakeutuminen, kehuminen, ennakointi, lapsituntemus, myönteinen ilmapiiri, pienryhmätoiminta, toiminnan mielekkyyys, lapset	Lapsen aloitteisiin tarttuminen, joustavuus, herkkyys lasta kohtaan, lapsen tarpeiden tunnistaminen, lasten yksilöllisyys, lapsen	Pedagoginen sensitiivisyys

tuttuja toisilleen, luottamus opettajan - lapsen välillä	tunnereaktioihin reagoiminen, osallisuus ja osallistuminen, leikin ilmapiiri, turvallisuuden tunne	
Lelun nimeäminen, oman toiminnan sanoittaminen, toiminnan mallintaminen, ennakointi, keskittymiskyky, leikkikaveri, rinnakkaisleikki, yhteisleikki, vuoropuhelu, käytöstavat, jakaminen	Leikkitaidot, vuorovaikutustaidot, kielen – ja puheen kehitys, sosiaaliset taidot; mallioppiminen, opettajan taitotieto lapsista ja menetelmistä, opettajan suunnitelma, vasut	Opetus ja oppiminen
Lelun näyttäminen, lapsen innostus, lapsen sanallinen ilmaisu, lapsi juttelee, lapsi hakee katsetta, sanaton vuorovaikutus, lapsi hakeutuu viereen, huomionhakeminen, lapsi hakee vahvistusta toiminnalleen ja/tai tekemiselleen, oma- aloitteisuus, lasten leikki-ideat	Lasten mielenkiinnonkohteet, yksilöllisyys, keskustelun jalostaminen lapsen kanssa, vastavuoroisuus, kontaktin hakeminen	Vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen

Turvallisuus ja ennakointi teemassa esille nousi huolenpito. Opettajat perustelivat visuaalista katsettaan yleiskatseen luomisena leikkitalanteesta ja tilanteen päällä olemisena: *jouduin rajottamaan sitä lasten liikkumista tuolla.. Mä en voinut päästää niitä tonne yhdelle puolelle* [Rosen haastattelu].

Pedagogisen sensitiivisyyden ja vuorovaikutusaloitteiden teemat nousivat aineistosta eniten esille opettajien selittävänä tekijänä. Näihin opettajat viittasivat pääosin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin viittaamalla, lapsituntemuksen, yhteisen huomion/kiinnostuksen jakamisen ja lasten aloitteiden mahdollistamisen kautta: *otin katsekontaktia puhuessa että hänen on helpompi ymmärtää mitä mä puhun..* [Rosen haastattelu]. *tämmösessä kyllä huomaa sen et reagoiko siihen lapsen tuomaan ärsykkeeseen* [Marian haastattelu]. Opettajat olivat valmiita muuttamaan omaa ajatustaan leikin kulusta lasten mielenkiinnon ja aloitteiden mukaan.

Opetuksen ja oppimisen teema nousi leikkitalanteissa myös useasti esille. Etenkin aiemmat opeteltavat asiat toistuivat leikkitalanteissa toimintana sekä puheen – ja kielen kehityksen tukeminen ja mallioppiminen nousivat haastateltavien puheissa esille suhteessa visuaaliseen katseeseen.

4 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille opettajan visuaalisen katseen käyttäytymistä leikkitoiminnan aikana alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä sekä löytää pedagogisia perusteluita heidän katseen käyttäytymiselleen. Tutkimuksella haluttiin selvittää mihin opettaja kohdistaa visuaalisen katseensa leikkitoiminnan aikana – kohdistuuko se toimijoihin vai johonkin muuhun sekä sitä, kuinka he perustelevat sitä. Tässä luvussa tarkastellaan tiivistetysti tutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä. Lopuksi pohditaan tutkimuksen luotettavuutta, yleistettävyyttä ja siirrettävyyttä ja esitellään jatkotutkimusaiheet.

Tulokset osoittivat, että opettajat kiinnittivät visuaalisen katseensa tasaisesti leikkitoiminnassa olevien lasten kesken. Vaihtelua opettajien välillä oli jonkin verran katseiden kiinnittymisen kestoissa lasten ja leikkivälineiden välillä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että opettajat jakoivat yhteisen huomion kohteen lasten kanssa leikkitilanteessa. Pedagoginen sensitiivisyys ja vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen nousivat merkittävästi esille opettajien perusteltaessa katseen käyttäytymistään. Opettajat korostivat fyysistä ja emotionaalista saatavuutta, yhteisen huomion jakamista, opettamista ja vuorovaikutusaloitteisiin tarttumista. Kasvattajan sitoutuneisuutta on myös tutkittu leikkitoiminnassa (Kalliala, 2009), minkä on todettu olevan yhteydessä myös hänen vuorovaikutustapoihinsa. Koivula ym. (2022) osoittavat, että opettajan ja lapsen vuorovaikutus on verrannollisen korkeatasoista varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Opettajien selittävät tekijät visuaaliselle katselleen jäivät osittain monitulkintaisiksi käytännön tasolla tai eivät varsinaisesti vastanneet katseen käyttäytymiseen, vaan yleisesti heidän toimintaansa ja tehtyihin pedagogisiin ratkaisuihin. Puolistrukturoidussa haastatteluissa katseen merkitys opettajan ja lapsen välillä kuitenkin tunnustettiin. Lasta kunnioittava ja kuunteleva ilmapiiri toteutui kaikissa leikkitilanteissa, jonka on todettu vaikuttavan myönteisesti

lapsen kehitykseen (Helin ym., 2018). Vuorovaikutuksen laadulla voi olla vaikutusta opettajan visuaaliseen katseen käyttäytymiseen.

Tutkimuksen arviointi. Tutkimusaineisto antoi teoriaan pohjautuen ennalta odotettua tietoa katseen käyttäytymisestä. Silmänliikelasien avulla pääsimme tarkastelemaan opettajan silmänliikkeitä, katseen kestoa sekä – kohdistumista meneillä olevassa toiminnassa, leikissä. Opettajat toivat myös esille kiinnostuksen siitä, onko heidän omat ajatuksensa yhteydessä heidän visuaaliseen katseeseensa. Itse tutkimustilanteen opettajat kokivat luonnollisena, positiivisena ja lapsilähtöisesti suunniteltuna; annettiin aikaa tutustua laitteisiin ja tutkijoihin sekä leikkirauha taattiin pienryhmälle niin, että tutkijat eivät olleet samassa tilassa. Tutkittavat toivat esille, että tutkimustilanne itsessään vaikutti jonkin verran heidän tietoiseen toimintansa tasoon. Opettajat olivat keskustelleet tulevasta kuvaustilanteesta lasten kanssa, joka osaltaan vaikutti kuvaustilanteen onnistumiseen myönteisesti, sillä lapset eivät juurikaan huomioineet silmänliikelaseja aineiston keruun aikana.

Tutkimus noudatti monimenetelmällistä tutkimustraditiota, jossa laadullisia sekä määrällisiä lähestymistapoja ja metodeja käyttäen analysoitiin ja yhdisteltiin tuloksia ja tehtiin johtopäätöksiä. Monimenetelmällisesti on mahdollista saavuttaa tutkimuskohteesta kattavia tuloksia. (Tashakkori & Creswell, 2017.) Yhdistämällä laadullista ja määrällistä tutkimusta kummankin tutkimusmenetelmän vahvuuksia voidaan hyödyntää ja minimoida niiden heikkouksia (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Tutkimusasetelma asetti jossain videointitilanteissa teknisiä haasteita, muun muassa langattoman yhteyden toimivuuden kanssa. Auringonvaloa pystyttiin säätämään kaihtimien avulla, ja tutkittavia ohjeistettiin silmälasien ja ripsivärin käytössä (Holmqvist ym., 2015). Toisaalta myös tutkimusasetelman tarkempi rajaaminen leikkitoiminnan sisällön ja keston osalta olisi antanut vertailukohtia katsekkäyttäytymisen osalta. Visuaalisen katseen käyttäytymisen rinnalla analysointiin olisi voinut yhdistää opettajien puheen tarkastelun, mikä olisi voinut antaa tulosten osalta eksaktimpaa tietoa katseen sekä puheen yhdenmukaisuudesta (vrt. Isotalo ym.,

2024). Kahden tutkimusmenetelmän yhdistäminen loi myös haasteita aineistonkeruun ja analysoinnin kanssa, sillä haastattelukysymysten asettelu olisi voinut mieltä tarkemmin vastaamaan tämän tutkimuksen tutkimusongelmaa ja määrällisen aineiston sisältöä. Näin tutkimus olisi voinut olla paremmin toistettavissa.

Vuorovaikutusta on tarkasteltu ulkopuolisen havainnoinnin keinoin (esim. etnografia) tai videoimalla arjen erilaisia vuorovaikutustilanteita päiväkodin kontekstissa (Guedes ym., 2020). Ryhmän vuorovaikutusta ulkopuolisen silmin tarkastelemalla ei kuitenkaan pystytä tarkastelemaan yksikohtaisesti, millä tavalla visuaalinen katse ja sen siirtäminen rakentaa vuorovaikutusta sekä yksilö- että ryhmätasolla. Tutkimustulosten sirpaloituminen kapea-alaisiksi luo tarpeen tehdä samaa aihetta koskevia tutkimuksia, jotta tutkimustuloksista saadaan johdonmukaisia ja käsitteellisiä kokonaisuuksia. Silmänliikkeiden seuranta tekniikkaa on tosin käytetty jo aiemmin visuaalisen käyttäytymisen tutkimiseen (Reingold & Sheridan, 2011) ja sitä on hiljattain löydetty myös opetuskäyttöön (Beach & McConnel, 2019; Isotalo ym., 2024).

Tutkittavilla oli innokkuutta ja halukkuutta kokeilla ja kehittää omia toimintatapojaan ja -menetelmiään omassa työssään. Tutkittavat tulivat tietoisemmaksi omasta tavasta toimia leikkitalanteessa ja he pystyivät palaamaan tilanteeseen katseenseurantavideon kautta. Katseen seurannan dokumentoinnista leikin aikana koettiin olevan mahdollisuuksia muun muassa oman asiantuntijuuden kehittämisessä sekä tiimityöskentelyn yhdenmukaistamisena. Leikin merkityksestä lapsen kehitykselle ja oppimiselle on useita tutkimuksia (mm. Kalliala, 2009; Thomason & La Paro, 2009; Virkki, 2015), jotka tuovat esille leikin arvostuksen ja kasvattajan roolin kehittämistarpeen suhteessa leikkiin. Kiinnostavaa olisi saada katseen käyttäytymisestä tutkimusnäyttöä pitkäaikaistutkimuksessa sekä eri kulttuurikonteksteissa.

LÄHTEET

- Alcock, S. (2010). Young children's playfully complex communication: Distributed imagination. *European early childhood education research journal*, 18(2), 215-228. <https://doi.org/10.1080/13502931003784404>
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R., Lamberg, K. (2014). Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat: Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014:12.
- Aras, S. (2016). Free play in early childhood education: A phenomenological study. *Early child development and care*, 186(7), 1173-1184. <https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1083558>
- Bae, B. (2009). Children's right to participate – Challenges in everyday interaction. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(3), 391–406. <https://doi.org/10.1080/13502930903101594>
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P. (2006). The bioecological model of human development. Teoksessa W. Damon & R. M. Lerner (toim.), *Handbook of child psychology: Volume 1, Theoretical models of human development* (6th ed., s. 793–828). Wiley.
- Brotherus, A. & Kangas, J. (2018). Leikkiympäristön haasteet ja rajoitukset lasten osallisuudelle. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén & J. Heikka (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 1 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen* (s. 20–34). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Buysse, V., Goldman, B. D., & Skinner, M. L. (2003). Friendship formation in inclusive early childhood classrooms: What is the teacher's role? *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 485–501.
- Byers-Heinlein, K., Tsui, R. K., van Renswoude, D., Black, A. K., Barr, R., Brown, A., . . . Singh, L. (2021). The development of gaze following in monolingual and bilingual infants: A multi-laboratory study. *Infancy*, 26(1), 4–38. <https://doi.org/10.1111/inf.12360>

- Böök, M. L. (2010). Vastuulliseksi kasvamista, vastuun ottamista vai vastuussa olemista- vanhempien näkemyksiä lapsen vastuusta. Teoksessa K.P., Kallio, A., Ritala-Koskinen, N., Rutanen, T., Mälkiä, M., Stolp, M., Vandenbroeck, . . . J., Partanen. *Missä lapsuutta tehdään* (s. 89–102). Nuorisotutkimusverkosto : Nuorisotutkimusseura.
- Chaudhuri, S., Muhonen, H., Pakarinen, E., & Lerkkanen, M. (2022). Teachers' visual focus of attention in relation to students' basic academic skills and teachers' individual support for students: An eye-tracking study. *Learning and individual differences, 98*, 102179.
<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2022.102179>
- Chaudhuri, S., Muhonen, H., Pakarinen, E., & Lerkkanen, M-K. (2021). Teachers' focus of attention in first-grade classrooms: Exploring teachers experiencing less and more stress using mobile eye-tracking. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1–17.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). Routledge.
- Degotardi, S. (2017). Joint attention in infant-toddler early childhood programs: Its dynamics and potential for collaborative learning. *Contemporary issues in early childhood, 18*(4), 409–421.
<https://doi.org/10.1177/1463949117742786>
- Early, D. M., Bryant, D. M., Pianta, R. C., Clifford, R. M., Burchinal, M. R., Ritchie, S., Barbarin, O. (2008). Are teachers' education, major, and credentials related to classroom quality and children's academic gains in pre-kindergarten? *Early Childhood Research Quarterly, 21*, 174–195.
- Emilson, A. & Folkesson, A. (2006). Children's participation and teacher control. *Early child development and care, 176*(3–4), 219–238.
<https://doi.org/10.1080/03004430500039846>
- Fox, M. C., Ericsson, K. A., & Best, R. (2011). Do procedures for verbal reporting of thinking have to be reactive? A meta-analysis and recommendations for best reporting methods. *Psychological Bulletin, 137*(2), 316.
<https://doi.org/10/c7kr67>

- Freire, P., & Bergman R., M. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Herder and Herder.
- Goldberg, P., Schwerter, J., Seidel, T., Müller, K., & Stürmer, K. (2021). How does learners' behavior attract preservice teachers' attention during teaching? *Teaching and teacher education*, 97, 103213.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103213>
- Guedes, C, Cadima, J., Aguiar, T. Aguiar, C., & Barata, C. (2020). Activity settings in toddler classrooms and quality of group and individual interactions. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 67.
<https://doi.org/10.1016/j.appdev.2019.101100>
- Haataja, E., Salonen, V., Laine, A., Toivanen, M., & Hannula, M. S. (2021). The Relation Between Teacher-Student Eye Contact and Teachers' Interpersonal Behavior During Group Work: A Multiple-Person Gaze-Tracking Case Study in Secondary Mathematics Education. *Educational psychology review*, 33(1), 51–67. <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09538-w>
- Hamilton, A. F. d. C. (2016). Gazing at me: The importance of social meaning in understanding direct-gaze cues. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B. Biological sciences*, 371(1686), 20150080.
<https://doi.org/10.1098/rstb.2015.0080>
- Heikkinen, J., & Tuohimaa, J. (2021). *Ihme ilmiöt: Ilmiölähtöinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. Lasten Keskus.
- Helin, E., Kola-Torvinen, P. & Tarkka, K. (2018). Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén & J. Heikka (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 1 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen* (s. 11–19). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Helmerhorst, K. O. W., Riksen-Walraven, J. M., Vermeer, H. J., Fukkink, R. G. & Tavecchio, L. W. C. (2014). Measuring the Interactive Skills of Caregivers in Child Care Centers: Development and Validation of the Caregiver

Interaction Profile Scales. *Early education and development*, 25(5), 770-790.

<https://doi.org/10.1080/10409289.2014.840482>

- Hermanfors, K. (2017). Inklusiivinen varhaiskasvatus itsestään selvääkö? *Kasvatus & Aika : kasvatuksen historiallis-yhteiskunnallinen julkaisu*, 1.
- Holkeri-Rinkinen, L. (2009). Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampere University Press.
- Holmqvist, K., Nyström, M., Andersson, R., Dewhurst, R., Jarodzka, H., & Weijer, J. (2015). *Eye tracking: A comprehensive guide to methods and measures* (First edition.). Oxford University Press.
- Hooper, A. & Hallam, R. (2017). Exploring the Relationship Between Global Quality and Group Engagement in Toddler Child Care Classrooms. *Journal of research in childhood education*, 31(2), 215–226.
<https://doi.org/10.1080/02568543.2016.1273287>
- Isotalo, S., Ukkonen-Mikkola, T., Lämsä, J. & Rutanen, N. (2024). Early Childhood Education and Care Teachers' Gaze Behavior Across Pedagogical Episodes in Toddler Groups in Finland. *International Journal of Early Childhood*. <https://doi.org/10.1007/s13158-023-00387-6>
- Jarick, M., Laidlaw, K. E. W., Nasiopoulos, E., & Kingstone, A. (2016). Eye contact affects attention more than arousal as revealed by prospective time estimation. *Attention, Perception and Psychophysics*, 78(5), 1302-1307.
<https://doi.org/10.3758/s13414-016-1085-8>
- Jokinen, A., Juhila K. & Suoninen E. (2016). Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Johnson, R. B. & Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14–26.
<https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>
- Kalliala, M. (2006). Kohti tyydyttävää leikkiä: Alle kolmivuotiaiden päiväkotilasten leikin tukeminen osana KENGU-RU -

hanketta. *Tutkimuksia yhtenäistyivistä ja erilaistuvista oppimisen ja koulutuksen poluista*, 10–30.

- Kangas, J., Lastikka, A., & Karlsson, L. (2021). *Voimauttava varhaiskasvatus* (1. painos.). Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Karila, Kirsti. (2012). A Nordic Perspective on Early Childhood Education and Care Policy. *European Journal of Education* 47 (4), 584–595.
<https://doi.org/10.1111/ejed.12007>
- Karlsson, L. (2020). Studies of Child Perspectives in Methodology and Practice with 'Osallisuus' as a Finnish Approach to Children's Reciprocal Cultural Participation. Teoksessa Elin Eriksen Ødegaard, E. E. & Spord Borgen, J. S. (toim.) In *Childhood Cultures in Transformation* (Chapter 13). Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004445666_013
- Kleberg, J. L., Högström, J., Sundström, K., Frick, A., & Serlachius, E. (2021). Delayed gaze shifts away from others' eyes in children and adolescents with social anxiety disorder. *Journal of affective disorders*, 278, 280–287.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.09.022>
- Kleinknecht, M., & Schneider, J. (2013). What do teachers think and feel when analyzing videos of themselves and other teachers teaching?. *Teaching and teacher education*, 33, 13–23.
- Knauf, H. (2020). Learning stories, pedagogical work and early childhood education: A perspective from German preschools. *Education Inquiry*, 11(2), 94–109. <https://doi.org/10.1080/20004508.2019.1591845>
- Koivula, M. & Laakso, M. (2017). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmista. Teoksessa M., Koivula, A., Siippainen, P., Eerola-Pennanen, M. L., Böök (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 108–128). Vastapaino.
- Koivula, M., Salminen, J., Rautamies, E., & Rutanen, N. (2022). The quality of an expert teacher's and a student teacher's pedagogical interactions in early childhood education and care examined through the CLASS lens. *Journal of Early Childhood Education Research*, 11(1), 123–150.

- Krippendorff, K. (2013). Content analysis: An introduction to its methodology (3rd ed.). Lontoo: SAGE
- Kronqvist, E.-L. (2017). Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa E., Hujala & L., Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4. painos, s. 10–28). PS-kustannus.
- Kwon, J., & Kim, J. Y. (2021). Meaning of Gaze Behaviors in Individuals' Perception and Interpretation of Commercial Interior Environments: An Experimental Phenomenology Approach Involving Eye-Tracking. *Frontiers in psychology*, 12, 581918.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.581918>
- La Paro, K. M., Hamre, B. K., Pianta, R. (2012). Classroom assessment scoring system - toddler. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Muhonen, H., Pakarinen, E., & Lerkkanen, M. (2022). Professional vision of Grade 1 teachers experiencing different levels of work-related stress. *Teaching and teacher education*, 110, 103585.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103585>
- OECD (2017). Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care, Starting Strong, OECD Publishing, Paris,
<https://dx.doi.org/10.1787/9789264276116-en>.
- Opetushallinnon tilastopalvelu (2022). Varhaiskasvatuksessa olevat lapset: Varhaiskasvatuksen avainluvut – visualisoinnit. <https://vipunen.fi/fi-fi/varhaiskasvatus>
- Opetushallitus (2018). Kuukauden tilasto: Varhaiskasvatus tavoittaa yhä useamman suomalaislapsen. Uutinen 18.09.2018. Luettu 28.9.2022.
- Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2022:2a.
- Os, E. (2019). Engaging toddlers in interactions during meals: Group-related joint attention. *Nordisk barnehageforskning*, 18,
<https://doi.org/10.7577/nbf.2692>
- Peräkylä, A. (2001). Erving Goffman: sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa V. Hänninen, J. Partanen & O-H. Ylijoki (toim.),

Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä (s. 347-365) Vastapaino.

<http://hdl.handle.net/10138/33929>

- Peräkylä, A. M. & Gronow, A. J. (2017). Ihmismieli ja sosiaalinen vuorovaikutus. Teoksessa A., Gronow & T., Kaidesoja (toim.), *Ihmisielen sosiaalisuus*. Gaudeamus, Helsinki.
- Pfeiffer, U. J., Vogeley, K., & Schilbach, L. (2013). From gaze cueing to dual eye-tracking: Novel approaches to investigate the neural correlates of gaze in social interaction. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 37, 2516–2528.
<https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2013.07.017>
- Pianta, R. C., Belsky, J., Vandergrift, N., Houts, R., & Morrison, F. J. (2008). Classroom effects on children's achievement trajectories in elementary school. *American Educational Research Journal*, 45, 365–397.
- Puusa, A., Juuti, P., Aaltio, I., Siltaoja, M., & Sorsa, V. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Ranta, S., Sajaniemi, N., Eskelinen, M., Lämsä, T., yliopisto, A., & University, O. (2021). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen: Pedagogisen toiminnan edellytykset suomalaisessa päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura
- Rayna, S., & Laevers, F. (2011). Understanding children from 0 to 3 years of age and its implications for education. What's new on the babies' side? Origins and evolutions. *European early childhood education research journal*, 19(2), 161-172. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2011.574404>
- Rogoff, B. (2008). Observing sociocultural activity on three planes: Participatory appropriation, guided participation, and apprenticeship. Teoksessa Hall, K., Murphy, P., & Soler, J. (toim.) *Pedagogy and practice: Culture and identities*. SAGE.
- Rutanen, N., Raittila, R., Harju, K., Lucas Revilla, Y. & Hännikäinen, M. (2023). Negotiating Ethics-in-Action in a Long-term Research Relationship with a Young Child. *Human Arenas* 6, 386–403. <https://doi.org/10.1007/s42087-021-00216-z>

- Rutanan, N. & Hännikäinen, M. (2020). Finland: Becoming and the Youngest Children at Home and in ECEC. Teoksessa M. Gradovski, E. Ødegaard, N. Rutanen, J. Sumsion. C. Mika, C. & J. White (toim.) *The First 1000 days of early childhood: Becoming* (s. 93–108). Springer.
- Rytterström, P., Borgestig, M., & Hemmingsson, H. (2019). Hope and technology: Other-oriented hope related to eye gaze technology for children with severe disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(10). <https://doi.org/10.3390/ijerph16101667>
- Salminen, J. (2017). Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 163–176.
- Seidel, T., Schnitzler, K., Kosel, C., Stürmer, K., & Holzberger, D. (2021). Student Characteristics in the Eyes of Teachers: Differences Between Novice and Expert Teachers in Judgment Accuracy, Observed Behavioral Cues, and Gaze. *Educational psychology review*, 33(1), 69-89. <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09532-2>
- Strandell, H. (2005). Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Teoksessa Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (toim.), *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset*. Helsinki: STAKES.
- Strandell, H. & Jussila, A. (1995). Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Gaudeamus.
- Sylva, K., Melhuish, E. C., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of PreSchool Education (EPPE) Project. Effective Pre-School Education*. London: DfES /Institute of Education, University of London
- Syrjämäki, M. (2020). Vertaisvuorovaikutusta vahvistamassa: Lasten tekemät aloitteet, aikuisen reagointi ja aloite-vastaus-ketjujen seuraukset (inkluusiivisessa) varhaiskasvatuksessa. *eEriKa : erityispedagoginen tutkimus- ja menetelmätieto*, 1, 18-24.

- Tashakkori, A. & Creswell, J. (2007). Editorial: The new era of mixed methods. *Journal of mixed methods research*, 1(1), 3-7.
<https://doi.org/10.1177/2345678906293042>
- Thomason, A. C., & La Paro, K. M. (2009). Measuring the quality of teacher-child interactions in toddler childcare. *Early Education & Development*, 20, 285-304.
- Tilastokeskus (2022). Varhaiskasvatus.
<https://stat.fi/julkaisu/cl8l48a1oj27m0dukvmlyq0wd>
- Tuononen, M. (2021). Varhaiskasvatukseen osallistuminen yleistyy nopeasti Suomessa ja kansainvälisesti. *Tieto & Trendit*, 11.
- Ukkonen-Mikkola, T., & Fonsén, E. (2018). Researching Finnish Early Childhood Teachers' Pedagogical Work Using Layder's Research Map. *Australasian Journal of Early Childhood* 43(4): 48-56.
doi:10.23965/AJEC.43.4.06.
- Van Es, E. A. (2012). Using video to collaborate around problems of practice. *Teacher Education Quarterly*, 39(2), 103-116.
- Virkki, P. (2015). Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. University of Eastern Finland.
- Vlasov J., Salminen J., Repo L., Karila K., Kinnunen S., Mattila V., Nukarinen T., Parrila S. & Sulonen H. (2018). Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wiens, P. D., LoCasale-Crouch, J., Cash, A. H., & Romo Escudero, F. (2020). Preservice Teachers' Skills to Identify Effective Teaching Interactions: Does It Relate to Their Ability to Implement Them? *Journal of Teacher Education*, 72(2), 180-194. <https://doi.org/10.1177/0022487120910692>
- Wolff, C. E., Jarodzka, H., & Boshuizen, H. P. A. (2021). Classroom Management Scripts: A Theoretical Model Contrasting Expert and Novice Teachers' Knowledge and Awareness of Classroom Events. *Educational psychology review*, 33(1), 131-148. <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09542-0>

LIITTEET

Liite 1. Taustatietolomake

HERKIN SILMIN -tutkimus, syksy 2021
KASVATTAJAN KYSELYLOMAKE

A. TAUSTATIETOJA

1. Sukupuoli: 1 Nainen 2 Mies 3 En halua vastata

2. Ikä: _____

3. Mikä on peruskoulutuksesi varhaiskasvatuksen tehtäviin?

Opistotasoinen koulutus [koulutusohjelman nimi/
koulutus] _____
Kuinka pitkä tämä koulutus oli? _____ vuotta

Ammatillinen koulutus [koulutusohjelman nimi/
koulutus] _____
Kuinka pitkä tämä koulutus oli? _____ vuotta

Ammattikorkeakoulu tai yliopistokoulutus [koulutusohjelman nimi/
koulutus] _____ Kuinka pitkä tämä koulutus oli?
_____ vuotta

Onko sinulla korkeakoulututkinto?

- Kandidaatti
- Maisteri
- Tohtori
- Muu, mikä? _____
-

7. Oletko osallistunut täydennyskoulutukseen viimeisen 5 vuoden aikana (2014-2021)?

(Kongresseja tai yhden päivän koulutuksia ei lueta mukaan.) En Kyllä. Mikä oli tällöin:

Koulutuksen kesto: _____ Koulutuksen
sisältö: _____

Koulutuksen kesto: _____ Koulutuksen
sisältö: _____

Koulutuksen kesto: _____ Koulutuksen
sisältö: _____

8. Tehtävänimikkeesi: 1 Varhaiskasvatuksen opettaja
2 Varhaiskasvatuksen sosionomi
3 Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
4 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
5 Muu, mikä? _____

9. Työskenteletkö määräaikaisessa tehtävässä vakituisessa tehtävässä sijaisena
 muussa tehtävässä, missä? _____

10. Kuinka monta tuntia työskentelet viikossa ja kuinka monena päivänä?

Työskentelen keskimäärin _____ tuntia viikossa _____ päivänä viikossa

11. Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksen tehtävissä? *(Jos alle vuoden, merkitse aika kuukausina)*
_____ vuotta ja/ tai _____ kuukautta

12. Kuinka pitkään olet työskennellyt nykyisessä päiväkodissa? *(Jos alle vuoden, merkitse aika kuukausina)*
_____ vuotta ja/ tai _____ kuukautta

B. TAUSTATIETOJA PÄIVÄKODISTA JA RYHMÄSTÄSI

13. Minkä kokoisessa yksikössä työskentelet? Lasten lukumäärä yhteensä: _____

14. Kuinka monta lasta nykyisessä lapsiryhmässäsi on? _____ lasta

15. a) Kuinka monta kasvatusvastuussa olevaa työntekijää nykyisessä lapsiryhmässäsi työskentelee?
_____ työntekijää

b) Ryhmäni toimii parityöskentelyn periaatteella Kyllä Ei

16. Minkä ikäisiä lapsia nykyisessä ryhmässäsi on? *Voit merkitä useita vaihtoehtoja.*

alle 1-vuotiaita 1-vuotiaita 2-vuotiaita 3-vuotiaita 4-vuotiaita
5-vuotiaita 6-vuotiaita

17. Videoitavassa pienryhmässäni on:

- pääsääntöisesti kantasuomalaisia lapsia (yli 80%) noin puolet
- lapsista on kantasuomalaisia ja puolet maahanmuuttajataustaisia
- lapsia pääsääntöisesti maahanmuuttajataustaisia lapsia (yli 80%)

18. Videoitavassa pienryhmässäni on (merkitse lasten lukumäärä):

- _____ lapsia, joilla on tuen tarpeita jollakin oppimisen alueella.
- _____ lapsia, joilla on tuen tarpeita sosioemotionaalisella alueella tai käyttäytymisessä.
- _____ lapsia, jotka eivät puhu äidinkielenään suomea.
- _____ erityislahjakkaita lapsia tai lapsia, jotka ovat kehityksessään selvästi muita edellä.

18.10.2021

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA - KASVATTAJA

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Herkin silmin – Kasvattajan katse pedagogisen vuorovaikutuksen rakentajana alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmissä. Kasvatustieteiden laitos: Jyväskylän yliopisto

Pyyntö osallistua tutkimukseen.

Sinua pyydetään osallistumaan Herkin silmin -tutkimukseen, joka keskittyy kasvattajan ja lapsen vuorovaikutustilanteisiin alle kolmivuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Tutkimukseen kutsutaan osallistumaan Jyväskylän yliopiston yhteistyöverkostoon kuuluvia päiväkotiryhmiä. Näistä päiväkodeista puolestaan valitaan tutkimukseen 1–3-vuotiaiden lasten ryhmiä. Lopullinen valikointi tapahtuu sen perusteella, antavatko osallistujat suostumuksen tutkimukseen. Toimintavuoden 2021–2022 aikana toteutettavassa tutkimuksessa on mukana 3–5 päiväkotiryhmää. Tutkimukseen osallistuu omilla lapsiryhmissään noin 20–36 lasta, jotka ovat iältään 9kk–40kk. Tutkimukseen osallistumisen alaikäraja on lapselle 9 kk. Herkin silmin –tutkimus toteutetaan toimintavuonna 2021–2022 Kasvatustieteiden ja Psykologian tiedekunnan rahoittamana.

Herkin silmin -tutkimuksessa seurataan varhaiskasvatuksen opettajan ja lasten välistä vuorovaikutusta 3–5:ssä alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmässä, pienryhmätoiminnan aikana. Sinun ja pienryhmäsi lasten välistä vuorovaikutusta videoidaan kahden tyyppisissä tilanteissa: leikkilanteessa sekä ryhmän ohjatun toiminnan aikana. Pyydämme myös sinua pitämään videonin yhteydessä silmänliikkeitä nauhoitettavia silmälasia. Tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena on tunnistaa silmänliikelasien avulla millä tavoin opettajien sanallinen viestintä sekä ilmeet, eleet ja reaktiot (esim. katseen kohdistaminen) hienovaraisesti suuntaavat ja muuntavat vuorovaikutustilanteita lasten ja aikuisen välillä sekä omalta osaltaan lisäävät ymmärrystä vuorovaikutuksen moninaisuudesta ja tilannekohtaisuudesta.

Sinua pyydetään osallistumaan tutkimukseen mukaan valikoituneen lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan roolissa. Tässä tiedotteessa kuvataan tutkimus ja siihen osallistuminen. Liitteenä olevassa tutkimuksen tietosuojailmoituksessa kuvataan henkilötietojen käsittely tutkimuksessa.

Tämän tiedotteen mukana on **suostumuslomake, jonka allekirjoittamalla annat suostumuksesi tutkimukseen osallistumiseksi.** Herkin silmin –hankkeen tutkijat tulevat noutamaan sinun ja ryhmäsi lasten suostumuslomakkeet toisen tutustumiskäynnin yhteydessä. **Suostumuslomakkeet tulee siksi kerätä kaikilta lapsiryhmäsi lasten perheiltä ____ 2021 mennessä.**
Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinä voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisen milloin tahansa. Tutkimuksesta kieltäytymisestä tai sen keskeyttämisestä ei aiheudu mitään negatiivisia seuraamuksia sinulle tai ryhmäsi lapsille. Mikäli sinulla on kysyttävää oikeuksistasi, voit ottaa yhteyttä myös yliopiston tietosuojavaltuutettuun (tietosuoja@jyu.fi, p. 040 805 3297).

Tutkimuksen kulku

Herkin Silmin -tutkimuksen aineistonkeruu sisältää:

Tutkimukseen sisältyy **yhteensä 4 käyntiä** päiväkotiryhmässäsi. Tutkimuskäynnillä on aina **kaksi tutkijaa**. Ryhmään tehdään kaksi tutustumiskäyntiä ja niiden lisäksi kaksi käyntiä, joiden aikana videoidaan **päiväkotiryhmässäsi pienryhmän ja varhaiskasvatuksen opettajan välistä vuorovaikutusta osana tavallisen päiväkotipäivän pienryhmätoimintaa**. Yhteensä aineistonkeruun prosessiin arvioitu aika on noin 7½ tuntia/ kasvattaja työpäivien aikana.

Pyydämme, että voimme havainnoida sinun toimintaasi ja vuorovaikutustasi osana päiväkotipäivän pienryhmätoimintaa. **Videoimme lapsiryhmässäsi vähintään yhden pienryhmänä toteutettavan leikkitalanteen** (jolla tarkoitamme vapaavalintaista ohjattua leikkitalannetta, jossa opettaja on vuorovaikutuksessa lasten kanssa) **sekä yhden ohjatun toimintatilanteen** (jolla tarkoitamme vapaavalintaista opettajan ohjaamaa tilannetta, esimerkiksi laulutuokio, ohjattu taito- ja taidekasvatuksen toiminta, piiri tms.).

Pyydämme sinua myös pitämään videointien yhteydessä **silmänliikkeitä nauhoittavia silmälasia**. Silmänliikekamera on integroitu paksusankaisiin silmälasihin, joten voit videoinnin aikana toimia täysin normaalisti lapsiryhmän kanssa (ks. Kuva 1). Jos sinulla itselläsi on silmälasit, se ei ole automaattisesti este silmänliikelasien käyttämiselle, sillä lasissa on saatavilla muutamia eri vahvuuksia. Lopullinen soveltuvuus tarkastetaan tutkijoiden avustuksella.

Kuva 1 Tobii Pro Glasses 2 silmänliikelasit

Silmälasien käyttöönottoon on varattu aikaa, jotta sekä sinä että kanssasi toimivat lapset tottuvat niihin. Silmänliikekamera nauhoittaa sinun näkökenttääsi, ts. lapsiryhmän lapset näkyvät tällä videolla sen mukaisesti mihin katsot. Pyydämme sinua myös osallistumaan näihin videoihin liittyviin reflektoiiviin **haastatteluihin**. **Haastattelutilanteita on yhteensä kaksi ja kummankin aikana kanssasi katsotaan yksi silmänliikevideo ja siitä keskustellaan yhdessä (maks. 1 tunti/ video)**. Haastattelu pyritään tekemään aina samana päivänä, kuin videointi on tehty lapsiryhmässäsi. Lisäksi kysymme kasvattajilta, millaisia ajatuksia analysoitu silmänliikedata herättää (n. ½ tuntia). Tämä haastattelu tehdään kuukauden kuluessa videoinnista ja tapaaminen voidaan sopia päiväkodille tai Zoomiin.

Pyydämme Sinua lisäksi vastaamaan lyhyeen kyselylomakkeeseen, koskien sinun ja lapsiryhmäsi taustatietoja. Tuomme kyselylomakkeen sinulle tutkimuskäyntien yhteydessä.

Videointi ja silmänliikekameran kanssa toteutettava nauhoitus toteutetaan sinun päiväkotiryhmällesi tyypillisessä pienryhmätoiminnassa, jossa sinä toimit normaaliin tapaan lasten kanssa. Tämä aineistonkeruun osa toteutetaan osassa lapsiryhmiä syys-marraskuun 2021 välisenä aikana ja osassa helmi-huhtikuun aikana 2022. Havainnoinnin ryhmäkohtainen aikataulu neuvotellaan yhdessä sinun kanssasi, ryhmäsi arjen ja aikataulujen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Aineiston keräämisessä huomioidaan Jyväskylän yliopiston ja osallistuvien organisaatioiden koronaohjeistukset. Tarpeen vaatiessa aineistonkeruuta siirretään toiseen ajankohtaan.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ja epämukavuudet

Tutkimukseen osallistumisesta ei koidu haittaa siihen osallistuville. Tutkimukseen osallistumisesta ei ole suoria hyötyjä osallistujille.

Tutkimuksen kustannukset ja rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu tutkittaville kustannuksia.

Tuomme lapsiryhmääsi kiitokseksi kirjalahjan. Kasvattajille ei makseta erikseen palkkiota tutkimukseen osallistumisesta.

Herkin silmin –tutkimuksen rahoittaa toimintavuonna 2021–2022 Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden ja Psykologian tiedekunta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksen tuloksia tullaan esittelemään asiaankuuluvasti tieteellisissä konferensseissa ja

kokouksissa sekä julkaisemaan tutkimusraporteissa, tieteellisissä lehdissä ja opinnäytetöissä suomeksi ja englanniksi. Aineisto säilytetään tietoturvasyistä ja sitä käytetään vain tutkimustarkoituksiin. Tutkimusaineisto raportoidaan aina siten, ettei opettajia tai lapsia voida tunnistaa yksilöinä. Videoaineistoa tai silmänliikevideota ei jaeta, eikä sitä milloinkaan esitetä julkisesti. Silmänliikevideosta voidaan esittää kuvan muodossa näytteitä menetelmän esittelemiseksi tai artikkeleissa kuvaamaan katseen kohdistumisen kestoa, mutta nämä näytteet pseudonymisoidaan aina, eikä yksittäinen lapsi tai opettaja ole niissä koskaan yksilönä ulkopuolisten tunnistettavissa. Myös sanallisia vuorovaikutuskatkelmia voidaan käyttää esimerkkeinä julkaisuissa, mutta ne pseudonymisoidaan, eikä katkelmasta voi tunnistaa lapsia tai opettajaa yksilöinä.

Tutkittavien vakuutusturva

Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tutkimuksissa tutkittavat (koehenkilöt) on vakuutettu tutkimuksen ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta. Tapaturmavakuutus on voimassa mittauksissa ja niihin välittömästi liittyvillä matkoilla. Tapaturman lisäksi korvataan vakuutetun erityisen ja yksittäisen voimanponnistuksen ja liikkeen välittömästi aiheuttama lihaksen tai jänteen venähdysvamma, johon on annettu lääkärihoitoa 14 vuorokauden kuluessa vammautumisesta. Korvausta maksetaan enintään kuuden viikon ajan venähdysvamman syntymisestä. Voimanponnistuksen ja liikkeen aiheuttaman venähdysvamman hoitokuluina ei korvata magneettitutkimusta eikä leikkaustoimenpiteitä.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Tuulikki Ukkonen-Mikkola
Yliopistonlehtori, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: tuulikki.t.ukkonen-mikkola@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 487 2606

Niina Rutanen
Professori, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: niina.a.rutanen@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 4654

Olli Merjovaara
Yliopistonopettaja, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: olli.z.merjovaara@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 3251

Jenni Salminen
Tutkijatohtori, Opettajankoulutuslaitos
Sähköposti: jenni.e.salminen@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 4032

Carita Lindén
Pro gradu -tutkija
Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: Caemlind@student.jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 9626204

Liite 3. Tiedote tutkimuksesta huoltajille

KASVATUSTIETEIDEN JA
PSYKOLOGIAN

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

18.10.2021

TIEDEKUNTA

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA - HUOLTAJAT

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Herkin silmin – Kasvattajan katse pedagogisen vuorovaikutuksen rakentajana alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmissä. Kasvatustieteiden laitos: Jyväskylän yliopisto

Pyyntö osallistua tutkimukseen.

Sinun lastasi pyydetään osallistumaan Herkin silmin -tutkimukseen, joka keskittyy kasvattajan ja lapsen vuorovaikutustilanteisiin alle kolmivuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Tutkimukseen kutsutaan osallistumaan Jyväskylän yliopiston yhteistyöverkoston kuuluvia päiväkotiryhmiä. Näistä päiväkodeista puolestaan valitaan tutkimukseen 1-3-vuotiaiden lasten ryhmiä. Lopullinen valikointi tapahtuu sen perusteella, antavatko osallistujat suostumuksen tutkimukseen. Toimintavuoden 2021–2022 aikana toteutettavassa tutkimuksessa on mukana 3–5 päiväkotiryhmää. Tutkimukseen osallistuu omilla lapsiryhmissään noin 20–36 lasta, jotka ovat iältään 9kk–40kk. Tutkimukseen osallistumisen alaikäraja on lapselle 9 kk.

Herkin silmin -tutkimuksessa seurataan 3–5 päiväkotiryhmän arkea ja siinä erityisesti päiväkotiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan ja lasten vuorovaikutustilanteita, lapsiryhmälle tyypillisissä arjen tilanteissa (leikki, ryhmän ohjattu toiminta). Toimintatilanteet videoidaan. Pyydämme myös varhaiskasvatuksen opettajaa pitämään osan videonin yhteydessä silmänliikkeitä nauhoitettavia silmälaseja. Tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena on tunnistaa silmänliikelasien avulla millä tavoin opettajan sanallinen viestintä sekä ilmeet, eleet ja reaktiot (esim. katseen kohdistaminen) hienovaraisesti suuntaavat ja muuntavat vuorovaikutustilanteita lasten ja opettajan välillä sekä omalta osaltaan lisäävät ymmärrystä vuorovaikutuksen moninaisuudesta ja tilannekohtaisuudesta.

Pyydämme sinulta suostumusta, jotta lapsesi voisi osallistua tutkimukseen osana omaa tuttua lapsiryhmäänsä. Tutkimukseen kutsutaan lapsiryhmän lapsista koostuva pienryhmä, joka on opettajan kanssa läsnä, kun arjen tilanteita videoidaan. Tässä tiedotteessa kuvataan tutkimus ja siihen osallistuminen. Liitteenä olevassa tutkimuksen tietosuojailmoituksessa kuvataan henkilötietojen käsittely tutkimuksessa.

Jotta sinulla on riittävästi aikaa harkita lapsesi osallistumista tutkimukseen, pyydämme palauttamaan tiedotteen mukana olevan suostumuslomakkeen allekirjoitettuna lapsesi päiväkotiryhmään ____ 2021 mennessä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinä tai lapsesi voitte kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisen milloin tahansa. Tutkimuksesta kieltäytymisestä tai sen keskeyttämisestä ei aiheudu mitään negatiivisia seuraamuksia sinulle tai lapsellesi. Mikäli sinulla on kysyttävää oikeuksistasi, voit ottaa yhteyttä myös yliopiston tietosuojavaltuutettuun (tietosuoja@jyu.fi, p. 040 805 3297).

Tutkimuksen kulku

Herkin Silmin -tutkimuksen aineistonkeruu sisältää:

Tutkimukseen sisältyy yhteensä 4 käyntiä lapsenne päiväkotiryhmässä. Tutkimuskäynnillä on aina kaksi tutkijaa. Ryhmään tehdään kaksi tutustumiskäyntiä ja niiden lisäksi kaksi käyntiä, joiden aikana videoidaan lapsesi päiväkotiryhmässä pienryhmän ja varhaiskasvatuksen opettajan välistä vuorovaikutusta osana tavallisen päiväkotipäivän pienryhmätoimintaa.

Videoimme lapsesi päiväkotiryhmässä yhden leikkitilanteen sekä yhden ohjatun toimintatilanteen (esim. lauluhetki) tavallisella videokameralla. Molempien videointien aikana lapsesi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja käyttää myös silmänliikkeitä rekisteröivää silmänliikekameraa. Silmänliikekamera on integroitu paksusankaisiin silmälasisiin, joten kasvattaja voi videointien aikana toimia täysin normaalisti lapsiryhmän kanssa (ks. Kuva 1). Silmälasien käyttöönottoon on varattu aikaa tutustumiskäyntien aikana, jotta lapset tottuvat niihin tutun opettajan kasvoilla. Silmänliikekamera nauhoittaa opettajan näkökenttää, **ts. lapsiryhmän lapset näkyvät tällä videolla sen mukaisesti mihin opettaja katsoo.** Varhaiskasvatuksen opettaja osallistuu lisäksi kahteen lyhyeen haastatteluun, jossa opettajan omat silmänliikekameran nauhoitukset katsotaan ja niistä keskustellaan yhdessä. Lisäksi haastattelemme kasvattajaa koskien analysoitua silmänliikevideon dataa kuukauden kuluessa videoinnista.

Kuva 1 Tobii Pro Glasses 2 silmänliikelasit

Videointi ja silmänliikekameran kanssa toteutettava nauhoitus toteutetaan lapsesi päiväkotiryhmässä kahden eri päiväkotipäivien aikana siten, että yhtenä päivänä videoidaan leikkitilanne ja toisena ohjatun toiminnan hetki. Tämä aineistonkeruun osa toteutetaan osassa lapsiryhmiä syys-marraskuun 2021 välisenä aikana ja osassa helmikuuhun 2022. Havainnoinnin ryhmäkohtainen aikataulu neuvotellaan yhdessä ryhmän kasvattajien kanssa, ryhmän arjen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Aineiston keräämisessä huomioidaan Jyväskylän yliopiston ja osallistuvien organisaatioiden koronaohjeistukset. Tarpeen vaatiessa aineistonkeruuta siirretään toiseen ajankohtaan.

Pyydämme Sinun suostumustasi sille, että lapsesi saa osallistua lapsiryhmässään toiminnan videointiin ja toimintahetkille, joilla kasvattaja käyttää osan aikaa silmänliikekameraa.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ja epä mukavuudet

Tutkimukseen osallistumisesta ei koidu haittaa siihen osallistuville. Tutkimukseen osallistumisesta ei ole suoria hyötyjä osallistujille.

Tutkimuksen kustannukset ja rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu tutkittaville kustannuksia.

Tuomme lapsiryhmään kiitokseksi kirjalahjan. Kasvattajille ei makseta erikseen palkkiota tutkimukseen osallistumisesta.

Herkin silmin –tutkimuksen rahoittaa toimintavuonna 2021–2022 Kasvatustieteiden ja Psykologian tiedekunta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksen tuloksia tullaan esittelemään asiaankuuluvasti tieteellisissä konferensseissa ja kokouksissa sekä julkaisemaan tutkimusraporteissa, tieteellisissä lehdissä ja opinnäytetöissä sekä suomeksi että englanniksi. Aineisto säilytetään tietoturvallisesti ja sitä käytetään vain tutkimustarkoituksiin. Tutkimusaineisto raportoidaan aina siten, ettei opettajia tai lapsia voida tunnistaa yksilöinä. Videoaineistoa tai silmänliikevideota ei jaeta, eikä sitä milloinkaan esitetä julkisesti. Silmänliikevideosta voidaan esittää kuvan muodossa näytteitä menetelmän esittelemiseksi tai artikkeleissa kuvaamaan katseen kohdistumisen kestoa, mutta nämä näytteet pseudonymisoidaan aina, eikä yksittäinen lapsi tai opettaja ole niissä koskaan yksilönä ulkopuolisten tunnistettavissa. Myös sanallisia vuorovaikutuskatkelmia voidaan käyttää esimerkkeinä julkaisuissa, mutta ne pseudonymisoidaan, eikä katkelmasta voi tunnistaa lapsia tai opettajia yksilöinä.

Tutkittavien vakuutusturva

Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tutkimuksissa tutkittavat (koehenkilöt) on vakuutettu tutkimuksen ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta. Tapaturmavakuutus on voimassa mittauksissa ja niihin välittömästi liittyvillä matkoilla. Tapaturman lisäksi korvataan vakuutetun erityisen ja yksittäisen voimanponnistuksen ja liikkeen välittömästi aiheuttama lihaksen tai jänteen venähdysvamma, johon on annettu lääkärihoitoa 14 vuorokauden kuluessa vammautumisesta. Korvausta maksetaan enintään kuuden viikon ajan venähdysvamman syntymisestä. Voimanponnistuksen ja liikkeen aiheuttaman venähdysvamman hoitokuluina ei korvata magneettitutkimusta eikä leikkaustoimenpiteitä.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Tuulikki Ukkonen-Mikkola
Yliopistonlehtori, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: tuulikki.t.ukkonen-mikkola@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 487 2606

Niina Rutanen
Professori, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: niina.a.rutanen@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 4654

Olli Merjovaara
Yliopistonopettaja, Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: olli.z.merjovaara@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 3251

Jenni Salminen
Tutkijatohtori, Opettajankoulutuslaitos
Sähköposti: jenni.e.salminen@jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 805 4032

Carita Lindén
Pro gradu -tutkija
Kasvatustieteiden laitos
Sähköposti: Caemlind@student.jyu.fi
Puhelinnumero: +358 40 9626204

4.10.2021

Kuvaus henkilötietojen käsittelystä tieteellisessä tutkimuksessa (tietosuojailmoitus EU (679/2016) 13, 14, 30 artikla)

1. Herkin silmin - Kasvattajan katse pedagogisen vuorovaikutuksen rakentajana alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmissä - tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot

Hankkeessa tutkitaan varhaiskasvatuksen opettajan ja lapsen vuorovaikutustilanteita alle kolmivuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Tutkimukseen osallistuvalla kasvattajalta kerätään seuraavia henkilötietoja: nimi, sähköpostiosoite, osoite, puhelinnumero, taustatiedot, äänitallenne, haastattelumuistiinpanot, silmänliikevideot, sekä videot.

Tutkimukseen osallistuvasta lapsesta kerätään seuraavia henkilötietoja: nimi, syntymäaika (kk/vuosi), päiväkodin ja päiväkotiryhmän nimi, kasvattajien silmänliikevideot, joilla lapsi esiintyy, sekä videot. Lapsen huoltajan nimi kerätään suostumuslomakkeissa.

Tämä tietosuojailmoitus on annettu suoraan tutkittaville ja tutkittavien lasten huoltajille.

2. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tutkimuksessa/arkistoinnissa

Käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista, sillä tavoiteltuun *yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden* (tietosuojain 4 §:n 3 kohta)

Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Henkilötietojasi käytetään ja luovutetaan vain historiallista/ tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten (tilastointi) sekä muutoinkin toimitaan niin, että Sinua koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.

Tunnistettavuuden poistaminen

Suorat tunnistetiedot poistetaan suoja-toimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

Käyttäjätunnuksella, salasanalla kulunvalvonnalla (fyysinen tila)

2 (4)

Tutkimukselle on annettu eettinen ennakoarvio

Kyllä

Tutkimuksesta on tehty **erillinen tietosuojaan vaikutustenarvio**/tietosuojavastaavaa on kuultu vaikutustenarvioinnista

Kyllä Ei, koska tämän tutkimuksen vastuullinen johtaja on tarkastanut, ettei vaikutustenarviointi ole pakollinen.

Tutkijat ovat suorittaneet tietosuoja ja

tietoturvakoulutukset Kyllä

Sopimukset tutkimusavustajien ja/tai henkilötietojen

käsittelijöiden/yhteisrekisterinpitäjien kanssa Kyllä

HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY TUTKIMUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

Tutkimusrekisteri arkistoidaan tunnistetiedoin

Aineiston arkistoinnin perusteena on se, että aineiston keräys vaatii runsaasti resursseja ja aineisto on rikasta ja ainutlaatuista silmäliikevideota, videotointia ja haastattelua, joka tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen opettajan ja lapsen vuorovaikutuksesta.

Aineisto arkistoidaan tunnistetiedoin:

Yleisen edun perusteella. Henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen käsittely arkistointitarkoituksessa on tarpeen yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden (tietosuojalaki 4.4§)

Lisätietoa arkistoinnin kestosta ja paikasta: Aineisto arkistoidaan Jyväskylän yliopiston Collabroom - palveluun kymmenen vuoden ajaksi. Arkistointitarvetta tarkastellaan viiden vuoden välein.

Rekisterinpitäjä(t) ja tutkimuksen tekijät

Tämän tutkimuksen rekisterinpitäjä on:

a) Jyväskylän yliopisto, Seminaarinkatu 15, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Vaihde (014) 260 1211, Y-tunnus 0245894-7. **Jyväskylän yliopiston tietosuojavastaava: [tietosuoja\(at\)jyu.fi](mailto:tietosuoja(at)jyu.fi), puh. 040 805 3297.**

Tutkimuksen vastuullinen johtaja: Tuulikki Ukkonen-Mikkola, Yliopistonlehtori, Puhelinnumero: +358 40 487 2606 Sähköposti: tuulikki.t.ukkonen-mikkola@jyu.fi

Kasvatustieteiden laitos, Ruusuipuisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

Yhteyshenkilö(t): Tutkimusaineiston yhteyshenkilö eli henkilö, joka vastaa tarvittaessa tutkittavan tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Tuulikki Ukkonen-Mikkola, Yliopistonlehtori, Puhelinnumero: +358 40 487 2606 Sähköposti:

tuulikki.t.ukkonenmikkola@jyu.fi

Kasvatustieteiden laitos, Ruusuipuisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

Tutkimuksen suorittajat:

Jenni Salminen , Tutkijatohtori, Puhelinnumero: +358 40 805 4032 Sähköposti: jenni.e.salminen@jyu.fi

Opettajankoulutuslaitos, Ruusuipuisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

Olli Merjovaara, Yliopistonopettaja, Kasvatustieteiden laitos

Puhelinnumero: +358 40 805 3251 , Sähköposti: olli.z.merjovaara@jyu.fi

Kasvatustieteiden laitos, Ruusuipuisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

3 (4)

Niina Rutanen, Professori, Puhelinnumero: +358 40 805 4654 Sähköposti: niina.a.rutanen@jyu.fi
Kasvatustieteiden laitos, Ruusu puisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

Carita Lindén, Pro gradu -tutkija, Puhelinnumero: +358 40 9626204, Sähköposti: Caemlind@student.jyu.fi
Kasvatustieteiden laitos, Ruusu puisto, Alvar Aallon katu 9 PL 35 FI-40014

Lisäksi henkilötietoja käsittelevät ovat sopimussuhteessa yliopistoon tai tekevät aineistosta opinnäytetöitään. Mikäli henkilötietoja käsittelevä henkilö ei ole työsuhteessa Jyväskylän yliopistoon, hänen kanssaan solmitaan tietojenkäsittelysopimus.

Lisätietoja henkilöistä saa tutkimuksen johtajalta.

<https://uno.jyu.fi/fi/ohjeet/turvallisuus-tietoturva-ja-tietosuoja/tietosuoja/tietojenkäsittelysopimus-dpa-dataprocesing-agreement>.

Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalain säädettyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, e-mail: [kirjaamo\(at\)jyu.fi](mailto:kirjaamo(at)jyu.fi). Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle

<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

4 (4)

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>

Liite 5. Suostumuslomake kasvattaja

Palautetaan allekirjoitettuna Herkin silmin-tutkijoille

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

KASVATTAJAN SUOSTUMUS OSALLISTUA TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Herkin silmin- Kasvattajan katse pedagogisen vuorovaikutuksen rakentajana alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmissä

Olen ymmärtänyt, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja minä voin milloin tahansa ilmoittaa, etten enää halua osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia. Keskeyttämiseen asti minusta kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa.

Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksesta ja henkilötietojeni käsittelystä. Olen saanut tiedotteen tutkimuksesta tutkittavalle sekä tietosuojailmoituksen.

Suostun seuraaviin tutkimuksen osiin:

Kyselylomakkeen täyttäminen koskien mm. minun ja lapsiryhmäni taustatietoja koskevia kysymyksiä:

Y-tunnus:

Puhelin:

Jyväskylän yliopisto

02458947
Sähköposti:

etunimi.sukunimi@jyu.fi

(014) 260 1211
Faksi:

(014) 260 1021

PL 35
40014 Jyväskylän
yliopisto
www.jyu.fi

Kyllä Ei

Tutkijat voivat tulla lapsiryhmääni videoimaan vuorovaikutusta sekä lasten välillä että aikuisten ja lasten välillä:

Kyllä Ei

Osana lapsiryhmäni videointeja minulta kerätään silmänliikekameralla nauhoitettuna n. 20 min aineisto.

Kyllä Ei

Osallistun silmänliikekameran nauhoitukseen liittyviin haastatteluihin, jotka nauhoitetaan.

Kyllä Ei

Annan suostumukseni siihen, että yllä kuvattu videoaineisto arkistoidaan tunnisteellisena 10 vuodeksi tutkimusryhmän käyttöön. Arkistoinnin jatkamisen tarvetta tarkastellaan viiden vuoden välein.

Kyllä Ei

Annan suostumuksen siihen, että minuun saa ottaa yhteyttä mahdollisten jatkotutkimusten osalta.

Palautetaan allekirjoitettuna Herkin silmin-tutkijoille

Kyllä Ei

Olen ymmärtänyt saamani tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tiedotteessa kuvattuun tutkimukseen tutkittavaksi sekä annan luvan kohtiin, joiden kohdalla olen merkinnyt kohdan "Kyllä". Jos olen merkinnyt "Ei", se tarkoittaa, että en anna lupaa henkilötietojeni käyttämiseen kyseiseen tarkoitukseen. Voin silti osallistua tutkimuksen muihin osiin.

Tutkimukseen osallistuvan kasvattajan

allekirjoitus	nimenselvennys
---------------	----------------

Pvm Päiväkoti Lapsiryhmä

Sähköposti/puhelinnumero, josta minut tavoittaa parhaiten: _____

Palautetaan allekirjoitettuna Herkin silmin-tutkijoille. Allekirjoitettu asiakirja jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon. Suostumusta osallistua tutkimukseen säilytetään tietoturvalisesti niin kauan kuin aineisto on tunnisteellisessa muodossa. Jos aineisto anonymisoidaan tai hävitetään, suostumusta ei tarvitse enää säilyttää.

Liite 6. Suostumuslomake huoltaja

Palautetaan allekirjoitettuna lapsen päiväkotiryhmään

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

HUOLTAJAN SUOSTUMUS OSALLISTUA TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Herkim silmin- Kasvattajan katse pedagogisen vuorovaikutuksen rakentajana alle kolmi vuotiaiden päiväkotiryhmissä

Olen ymmärtänyt, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja minä tai lapseni voimme milloin tahansa ilmoittaa, ettei hän enää halua osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle tai lapselleni kielteisiä seuraamuksia. Keskeyttämiseen asti lapsestani kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa.

Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksesta ja henkilötietojemme käsittelystä. Olen saanut tiedotteen tutkimuksesta tutkittavalle sekä tietosuojailmoituksen. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita

tutkimukseen osallistumista. Lapsen oma hyväksyntä tutkimukselle varmistetaan tilanteisesti. Mikäli tutkija tulkitsee lapsen verbaalisia ja nonverbaalisia viestejä siten, että tutkijan läsnäolo ja/tai kuvaus häiritsevät tai pelottavat häntä, hän vetäytyy tilanteesta.

Suostun seuraaviin tutkimuksen osiin:

Lapseni saa olla läsnä, kun päiväkotiryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta videoidaan ja hän saa näkyä satunnaisesti näillä videoilla:

Kyllä Ei

Lapseni saa olla läsnä tilanteissa, joissa päiväkotiryhmän kasvattaja käyttää silmänliikekameraa (laseja) ja hän saa näkyä kameraan tallentuvalla videoilla:

Kyllä Ei

Suostun siihen, että yllä kuvattu videoaineisto arkistoidaan tunnistettuna 10 vuodeksi. Arkistoinnin jatkamisen tarvetta tarkastellaan viiden vuoden välein. Aineisto on vain tutkimusryhmän käytössä.

Kyllä Ei

Suostun siihen, että minuun voidaan ottaa yhteyttä mahdollisten jatkotutkimusten osalta.

Kyllä Ei

Olen ymmärtänyt saamani tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn lapseni tietojen käytön tiedotteessa kuvattuun tutkimukseen sekä annan luvan kohtiin, joiden kohdalla olen merkinnyt kohdan "Kyllä". Jos olen merkinnyt "Ei", se tarkoittaa, että en anna lupaa lapseni henkilötietojen käyttämiseen kyseiseen tarkoitukseen.

	Y-tunnus:	Puhelin:	Jyväskylän yliopisto
	02458947	(014) 260 1211	PL 35
yliopisto	Sähköposti:	Faksi:	40014 Jyväskylän
	etunimi.sukunimi@jyu.fi	(014) 260 1021	www.jyu.fi

Palautetaan allekirjoitettuna lapsen päiväkotiryhmään
2 (2)

Tutkimukseen osallistuvan **lapsen**

Nimi _____ Syntymäaika _____

Tutkimukseen osallistuvan **vanhemman**

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Osoite

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Päivämäärä

Tutkijoiden yhteystiedot

Tuulikki Ukkonen-Mikkola

Yliopistonlehtori, Kasvatustieteiden laitos

Sähköposti: tuulikki.t.ukkonen-mikkola@jyu.fi

Puhelinnumero: +358 40 487 2606

Niina Rutanen

Professori, Kasvatustieteiden laitos

Sähköposti: niina.arutanen@jyu.fi

Puhelinnumero: +358 40 805 4654

Olli Merjovaara

Yliopistonopettaja, Kasvatustieteiden laitos

Sähköposti: olli.z.merjovaara@jyu.fi

Puhelinnumero: +358 40 805 3251

Jenni Salminen

Tutkijatohtori, Opettajankoulutuslaitos

Sähköposti: jenni.e.salminen@jyu.fi

Puhelinnumero: +358 40 805 4032

Carita Lindén

Pro gradu -tutkija

Kasvatustieteiden laitos

Sähköposti: Caemlind@student.jyu.fi

Puhelinnumero: +358 40 9626204

Allekirjoitettu suostumuslomake jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon. Suostumusta osallistua tutkimukseen säilytetään tietoturvallisesti niin kauan kuin aineisto on tunnisteellisessa muodossa. Jos aineisto anonymisoidaan tai hävitetään, suostumusta ei tarvitse enää säilyttää

